

VILNIAUS KARALIAUS MINDAUGO TILTO PRIEIGOS.
ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI. 2002 METAI
DEŠNYSIS NERIES KRANTAS. RINKTINĖS IR OLIMPIEČIŲ G-VIŲ
REKONSTRUKCIJA TIES ŽYDŲ SENOSIOMIS KAPINĖMIS.

ATASKAITA

IV DALIS

PILIŲ TYRIMO CENTRAS "LIETUVOS PILYS"

Gediminas Gendrėnas
Egidijus Ožalas

VILNIUS 2002.

KARALIAUS MINDAUGO TILTO PRIEIGOS.
ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI.

ATASKAITA. IV DALIS.

DEŠINYSIS NERIES KRANTAS.
RINKTINĖS IR OLIMPIEČIŲ GATVIŲ REKONSTRUKCIJA
TIES ŽYDŲ SENOSIOMIS KAPINĖMIS

VILNIUS 2008

Turinys

Įvadas	2
Trumpa žydų Vilniaus senųjų kapinių istorijos apžvalga	6
Ankstesnių žvalgomųjų archeologinių tyrimų apžvalga	12
Žvalgomieji archeologiniai tyrimai	14
Rinktinės gatvė	14
Olimpiečių gatvė	20
Išvados	24
Nuotraukų sąrašas	26
Brėžinių sąrašas	36
Palaikų, rastų 2002 m. rugpjūčio-lapkričio mėnesiais Rinktinės gatvėje, Vilniuje, antropologinio tyrimo ataskaita	37
Nuotraukos	42
Brėžiniai	71
Priedai (leidimas, tyrimų programa, numatomų tyrimų plotų schema)	78

Ivadas

2002 metų kovo mėnesį Vilniuje pradėti Karaliaus Mindaugo tilto statybos darbai. Statybos metu buvo rekonstruojamos ir Karaliaus Mindaugo tilto prieigose buvusios gatvės. Kairiajame Neris krante rekonstruotos T. Vrublevskio ir Arsenalo gatvės bei Žygimantų gatvės rytinė dalis. Dešiniajame Neris krante – Olimpiečių gatvės vakarinė dalis, Rinktinės gatvės dalis nuo Neris krantinės iki „Žalgirio“ stadiono bei Rinktinės – A. Juozapavičiaus gatvės sankryža. Statant Karaliaus Mindaugo tiltą bei rekonstruojant gatves tilto prieigose žemės darbai buvo atliekami apie 8 ha plote.

Statybų vietose Lietuvos pilių tyrimo centro archeologai žvalgė ir tyrinėjo kultūrinį sluoksnį, stebėjo žemės darbus. Archeologiniams tyrimams vadovavo Pilių tyrimo centro archeologas Egidijus Ožalas¹.

Karaliaus Mindaugo tilto ir jo prieigų rekonstrukcijos projektai suderinti Kultūros vertybių apsaugos departamente. Tenka pastebėti, kad Karaliaus Mindaugo tilto prieigų rekonstrukcijos projektas paruoštas ir suderintas neatsižvelgus į miesto sklypų istorinę – urbanistinę raidą.² Gatvių rekonstrukcijos projektas galėjo būti įgyvendintas tik tuo atveju, jei žemės darbai bus atliekami mechanizuotai. Nuoseklūs archeologiniai tyrimai visame 8 ha plote, esant jau suderintiems tilto statybos ir gatvių rekonstrukcijos projektams bei terminams, buvo negalimi. Juolab, kad gatvių rekonstrukcija abiejuose Neris krantuose vyko vienu metu. Pagrindinis dėmesys skirtas archeologijos objektų apsaugai. Aptikus per pastaruosius du šimtmečius nesunaikintą ankstyvesnio kultūrinio sluoksnio dalį ar statinius, kuriems negrėsė sunaikinimas, pastarieji buvo dengiami geotekstile ir vėl užpilami smėliu. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai buvo atliekami tik ties atskirais archeologijos objektais ir tik tuomet, jei šiems grėsė sunaikinimas. Derantis su statybų bendrovėmis, koreguotos darbų apimtys ir terminai, dalis žemės darbų atlikta rankiniu būdu.

Karaliaus Mindaugo tilto prieigų rekonstrukcija apėmė skirtingą istorinę – urbanistinę raidą turinčias miesto dalis bei sklypus. Skyrėsi žvalgomų archeologijos objektų chronologija ir pobūdis.

¹ Leidimas archeologiniams tyrinėjimams nr.4, išduotas 2002.03.19.

² Pvz., Olimpiečių gatvėje tiesta nauja nuotekų kanalizacijos trasa buvo suprojektuota tiesiai per istorinį Žvejų priemiesčio užstatymą. Iki 5 m gylio ir net iki 10 m pločio kasamas griovys kirto XVII – XIX a. statinių pamatus, žydų senųjų kapinių teritorijos pietinį pakraštį. Ruošiant ir derinant projektą neatsižvelgta į istorikų ir archeologų siūlymus. Žr. pvz., K. Katalynas, O. Vaitkevičienė. Paminklotvarkos sąlygos. Žvejų ir Rinktinės gatvių sankryžos rekonstrukcija (ties projektuojamu tiltu per Nerį). Vietinės reikšmės paminklo UV – 69 apsauginė zona „A“, V., 2001.

Neries pakrantėse ties statomu Karaliaus Mindaugo tiltu žvalgytas iki 5,7 m storio XIX – XX a. kultūrinis sluoksnis.

Abiejuose Neries krantuose rekonstruojant Karaliaus Mindaugo tilto prieigose esančias gatves, atkastos XVa. – XIX/XXa. mūrinių statinių liekanos. Paminėtinos dešiniajame Neries krante ties Rinktinės ir A. Juozapavičiaus gatvių sankryža aptiktos dviejų, XVIa. antrąja puse ir XVII/XVIIIa. datuotinių gamybinės paskirties krosnių liekanos. Krosnyse degta statybinė keramika. Neries pakrantėje, dabartinėje Olimpiečių gatvėje, atkasti XVII – XXa. stovėjusių mūrinių pastatų pamatai. Kairiajame Neries krante, Žygimantų gatvėje, atkasti XVa. pradžia ir XVa. pab./XVIa. pradžia datuojami mūrų fragmentai. Šie mūrai priskirtini ties Neries upe buvusios kunigaikščių Radvilų valdos statiniams. T. Vrublevskio, Arsenalo ir Žygimantų gatvėse atkastos XVIII – XIXa. miesto inžinerinės komunikacijos, atidengti XVII/XVIII – XIXa. pradžios mūrinių ir medinių statinių pamatai, gatvių XIX a. grindinių fragmentai.

Dešiniajame Neries krante, ties XVI – XIXa. pradžioje veikusiomis senosiomis Vilniaus žydų kapinėmis, aptikta žmonių kaulų. Žmonių kaulai išblaškyti XXa. viduryje naikinant senąsias žydų kapines bei šimtmečio antroje pusėje kapų teritorijoje statant naujus pastatus, tiesiant gatves ir inžinerines komunikacijas. Dalis žmonių palaikų, naikinant kapines, buvo suversta į duobes. Kartu su žmonių palaikais rasti antkapinių lentelių fragmentai su ivrito įrašais. Dešiniajame Neries krante aptikti ir identifikuoti daugiau nei 700 asmenų palaikai.

Kairiajame Neries krante, ties Žygimantų – Arsenalo - T. Vrublevskio gatvių sankryža atkasta II-jo Pasaulinio karo tarybinės armijos karių kapavietė. Kapavietėje palaidotų penkių karių palaikai perlaidoti Antakalnio karių kapinėse.

T. Vrublevskio gatvėje, ties gyvenamuoju namu nr. 6, aptikta XVI a. vidurio keramikos dirbinių sąvarta. Į bevardžio upeliuko išgraužą buvo suversti renesanso laikotarpio kokliai, indų šukės, čerpių ir grindų plytelių fragmentai, plytgaliai.

2002 metais statant karaliaus Mindaugo tiltą bei rekonstruojant tilto prieigose esančias gatves, kultūriniame sluoksnyje rasta per 10.000 XVI – XIX a. keramikos dirbinių bei jų fragmentų, 269 monetos, 43 švino plombos, 97 švino kulkos, 119 metalinių sagų, 2 medaliukai ir kt. radiniai. Didžiausia archeologinių dirbinių dalis rasta T. Vrublevskio gatvėje.

2002 metų žvalgomųjų archeologinių tyrimų Karaliaus Mindaugo tilto prieigose ataskaita paruošta 8 dalimis. Tai lėmė tiek sukaupotos medžiagos apimtys, tiek skirtinga archeologijos objektų chronologija ir pobūdis. Karaliaus Mindaugo tilto prieigų rekonstrukcija apėmė skirtingą istorinę – urbanistinę raidą turinčias miesto dalis bei sklypus. Ataskaitą sudaro šios dalys:

1. Vilnius 2002. Karaliaus Mindaugo tilto prieigos. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Ataskaita. I dalis. Karaliaus Mindaugo tilto atramos
2. Vilnius 2002. Karaliaus Mindaugo tilto prieigos. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Ataskaita. II dalis. Dešinysis Neris krantas. Olimpiečių gatvės rekonstrukcija
3. Vilnius 2002. Karaliaus Mindaugo tilto prieigos. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Ataskaita. III dalis. Dešinysis Neris krantas. Rinktinės gatvės rekonstrukcija
4. *Vilnius 2002. Karaliaus Mindaugo tilto prieigos. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Ataskaita. IV dalis. Dešinysis Neris krantas. Rinktinės ir Olimpiečių gatvių rekonstrukcija ties žydų senosiomis kapinėmis*
5. Vilnius 2002. Karaliaus Mindaugo tilto prieigos. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Ataskaita. V dalis. Dešinysis Neris krantas. Gamybinės paskirties krosnys ties Rinktinės ir A. Juozapavičiaus gatvių sankryža
6. Vilnius 2002. Karaliaus Mindaugo tilto prieigos. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Ataskaita. VI dalis. Kairysis Neris krantas. Arsenalo gatvės rekonstrukcija
7. Vilnius 2002. Karaliaus Mindaugo tilto prieigos. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Ataskaita. VII dalis. Kairysis Neris krantas. Žygimantų gatvės rekonstrukcija
8. Vilnius 2002. Karaliaus Mindaugo tilto prieigos. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Ataskaita. VIII dalis. Kairysis Neris krantas. T. Vrublevskio gatvės rekonstrukcija

Karaliaus Mindaugo tilto per Nerį statybos darbai dešiniajame Neris krante vyko rekonstruojant Rinktinės bei Olimpiečių gatves (br. nr. 1).³

Keičiant gatvių dangą bei perklojant senąsias ar tiesiant naujas inžinerines komunikacijas surasta daug žmonių kaulų. Tai pavieniai kaulai ar į duobes suversti žmonių palaikai. Surasta ivrito užrašais antkapinių plokščių fragmentų.

Dalis gatvių Rinktinės ir Olimpiečių gatvių rekonstrukcijos darbų buvo atliekama Vilniaus žydų senųjų kapinių sklype ar šalia jo.⁴ Dabartiniu metu buvusių kapinių ribos

³ Žr. 2002 m. žvalgomųjų archeologinių tyrimų Karaliaus Mindaugo tilto prieigose ataskaitos tomus nr. 5 ir nr. 6 skirtus žvalgomiesiems archeologiniams tyrinėjimams Olimpiečių ir Rinktinės gatvėse.

⁴ Žr. trumpą Vilniaus žydų senųjų kapinių istorijos apžvalgą p.

nebežymimos. Apie čia laidotus žydų tautybės žmones byloja tik buvusių kapinių pietrytiniame kampe pastatytas atminimo paminklas. Žydų Vilniaus senosiose kapinėse laidota ne vieną šimtmetį. XIX šimtmečio pirmoje pusėje jos buvo uždarytos. Dalis kapinių išliko iki pat II pasaulinio karo pabaigos. Pokario metais kapinės sunaikintos: dalis kapinių teritorijos užstatyta, ženkliai pakeistas ir kapinių sklypo senasis reljefas. Suardytų kapų palaikai buvo išblaškyti ar suversti į duobes.

Didelė tikimybė, kad rekonstruojant Rinktinės ir Olimpiečių gatves surasti žmonių kaulai yra iš pokario metais sunaikintų žydų senųjų kapinių.

Darbų pradžioje apie šiuos radinius informuota Vilniaus savivaldybė, Lietuvos žydų bendruomenė, paminklo saugos institucijos.

Vadovaujami Lietuvos Pilių tyrimų centro "Lietuvos pilys" archeologo Egidijaus Ožalo Rinktinės ir Olimpiečių gatvėse dirbo šios įstaigos darbuotojai: archeologas Gediminas Gendrėnas, architektas Vytautas Jusevičius ir technikas Julius Sičiūnas, architektas Ričardas Račinskas, darbininkai Vidas Telksnys, Leonas Jarašiūnas, Romas Saveikis.

Surasti suardytų palaikų kaulai buvo tirti antropologiškai. Antropologinius tyrimus atliko Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros lektorius A. Barkus. Identifikuoti daugiau kaip 700 asmenų palaikai.

Rinktinės ir Olimpiečių gatvėse aptikti žmonių palaikai saugoti Lietuvos pilių tyrimų centro patalpose. 2003 metų rugpjūčio 12 dieną žmonių palaikai perlaidoti dabartinėse Vilniaus žydų kapinėse. Perlaidojant palaikus dalyvavo Lietuvos žydų bendruomenės pirmininkas Simonas Alperavičius, Vilniaus rabinas Šalomas Krinsky, žydų bendruomenės nariai, Vilniaus savivaldybės mero pavaduotoja Rasa Razgaitienė, Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros lektorius A. Barkus, Pilių tyrimų centro darbuotojai. Rinktinės ir Olimpiečių gatvėse aptiktų žmonių palaikų perlaidojimui vadovavo Vilniaus rabinas Šalomas Krinsky.

Dešiniajame Neris krante statomo Karaliaus Mindaugo tilto bei rekonstruojamų Olimpiečių ir Rinktinės gatvių žemės darbai 2002 metais apėmė apie 5 ha plotą. Čia vienu metu dirbo įvairios statybų organizacijos: buvo perklojamos senosios trasos ir klojamos naujos, keičiamos gatvių dangos, įrengiamos automobilių stovėjimo aikštelės ir pnš. Dalis komunikacijų trasų buvo suprojektuotos naujose vietose neatsižvelgus į dešniakrantės Neris istorinę – urbanistinę aplinką. Archeologiniai žvalgymai bei tyrinėjimai galėjo būti atliekami tik kartu su gatvių rekonstrukcijos darbais. Surinktos archeologinės medžiagos apimtis ir įvairovė, nenuoseklūs ir skirtingose vietose vienu metu vykę statybų darbai skatino sisteminti sukauptus duomenis. Todėl archeologinių ir antropologinių tyrimų medžiaga apie Vilniaus senąsias žydų kapines pateikiama atskira ataskaitos dalimi.

Trumpa žydų Vilniaus senųjų kapinių istorijos apžvalga

Manoma, kad seniausios žydų kapinės Vilniaus mieste buvo dešiniajame Neris krante.¹ XVIII pabaigoje – XIX a. pradžioje, žydų kapinės užėmė sklypą tarp dabartinių Rinktinės ir Olimpiečių gatvės.

Lietuvoje pirmosios žydų bendruomenės įsikūrė XIV a. Žydai minimi Brastoje, Naugarduke. 1495 m. jie buvo išvaryti iš Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės, tačiau po 8 metų pertraukos jie vėl apsigyvena mūsų šalyje. Dabartinėje Lietuvos teritorijoje pirmoji sinagoga paminėta XVI a. vid. Trakuose, tačiau esama nuomonės, jog tuo metu ten gyveno tik karaimai.

Lietuvos žydus pasaulyje ypač išgarsino Vilnius (jidiš - Vilne), nors manoma, kad žydai čia apsigyveno, palyginti su kitais miestais, gana vėlai, XVI a. antroje pusėje.

Iki mūsų dienų išlikusiuose rašytiniuose šaltiniuose Vilniuje gyvenantys žydai pirmą kartą paminėti 1567 m. dokumente.

XIX – XX a. pradžios istorikai bei publicistai savo darbuose² mini “Senkapių brolijos knygą”, vadinamą “Chewra Kedusza”, kuri esą surašyta 1486 m., ir kur kalbama apie Vilniaus žydų kapines, tačiau dokumentas neišlikęs, patikslinti šios informacijos neįmanoma, o turimos žinios apie to meto įstatymus bei papročius verčia šia informacija suabejoti.

Šiuo metu dešiniajame Neris krante, Olimpiečių gatvėje, žydų senųjų kapinių vietai paminėti yra pastatytas paminklas, kuriame žydų ir lietuvių kalbomis įrašyta, kad kapinės čia įsteigtos 1478 m.

1573 m., kai Varšuvos konfederacija užtikrino lygias kitatikių teises, sinagogą pradėjo statyti ir Vilniaus žydai. Tačiau tada jie neturėjo teisės pirkti namų, galėjo tik nuomoti; teisę pirkti pastatus Vilniuje žydai įgijo tik 1593 m. Pradžioje jie galėjo gyventi tik magistratui nepriklausančiose žemėse, vadinamose jurisdikais. XVI a. pabaigoje - XVII a. jiems leista apsigyventi bei įsigyti nuosavybę Žydų, Šv. Mykolo ir Mėsinių gatvėse, jie galėjo gyventi ir Vokiečių gatvėje. Žydai Vilniuje įleido gilius šaknis. XVII a. pab. - XVIII a. pradžioje minimos sinagogos Ukmergėje, Valkininkuose, Švėkšnoje, Jurbarko. XVIII a. pab. žydų bendruomenės jau buvo visoje Lietuvos teritorijoje.

¹ Remtasi:

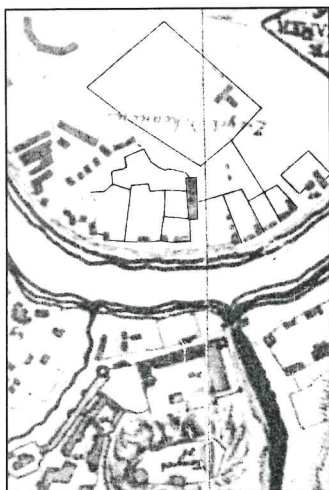
Ruošiant trumpą istorijos apžvalgą remtasi: “Žydai Lietuvoje” kūrybinė grupė vad. dr. Izraelis Lempertas, <http://litvakai.mch.mii.lt/>. R. Dičiuvienė. Dešiniojo Neris kranto (atkarpoje tarp Žirmūnų – Antakalnio tilto ir pedagoginio instituto, Šeimyniškių ir Ukmergės gatvių) ir teritorijos tarp Ukmergės, Kalvarijų ir Žalgirio gatvių parengiamieji istoriniai tyrimai. Bendra ikonografinė medžiaga ir trumpa istorinė apžvalga. V., 1991, Vilniaus apskrities archyvas, F 5 6124. J. Jurevičienė, G. Gajauskaitė. Dešinysis Neris krantas Vilniuje, paminkloauginiai tyrimai., V., 1992. Vilniaus apskrities archyvas, F 2 101 – 198. A. Racevičienė. Vilniaus m. 19 pabaigos urbanistinės ribos. V., 1994, AB “PRI” autorių darbų saugykla., F 5 6650. D. Širvinskiene. Teritorijos Vilniuje apie Sporto rūmus paminklotvarkos sąlygos. V., 1994, Miesto plėtros departamento Kultūros vertybių skyriaus archyvas.reg. Nr. 419. I. Kliobavičiūtė, V. Grabusovas. Vilniaus koncertų ir sporto rūmų sklypo Rinktinės g. nr. 1 paminklotvarkos sąlygos. V., 1997. Miesto plėtros departamento archyvas, reg. Nr. 1646. K. Katalynas, O. Vaitkevičienė. Paminklotvarkos sąlygos. Žvejų ir Rinktinės gatvių sankryžos rekonstrukcija (ties projektuojamu tiltu per Nerį). Vietinės reikšmės paminklo UV – 69 apsauginė zona “A”, V., 2001 ir kt.

² Adomas Honoris Kirkoras. Pasivaikščiojimai po Vilnių ir jo apylinkes. V., 1991 (1859), p. 111, A.Juškevičius, J. Maceika. Vilnius ir jo apylinkės. V., 1991, p.196

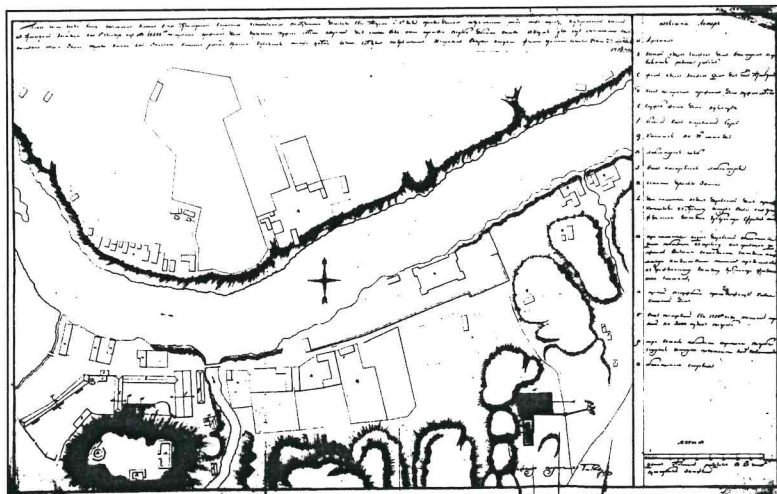
Istorikė Vida Girininkienė mano, kad Vilniaus žydų bendruomenė – kahalas – pradėjo formuotis 1573 m. pastačius sinagogą; tuomet Vilniuje ir galėję būti oficialiai įsteigtos žydų kapinės, kurias išlaikė kahalas.³

Iki mūsų dienų išlikusiuose rašytiniuose šaltiniuose Vilniaus senosios žydų kapinės minimos XVI a. pab. – 1592 – 1593 m. dokumentuose. Teigiama, kad jos buvę dešiniajame Neries krante.

Laikui bėgant, kapinių užimamas plotas ne kartą buvo plečiamas, priperkama naujų žemių. 1737 m. Fiurstenhofo plane žydų kapinės aiškiau neišskirtos iš dešniakrantėje Neries pakrantėje žymėtų sklypų (pav.1).⁴ Dabar sunku pasakyti, kuris iš plane nubraižytų sklypų galėtų būti priskirtas žydų kapinėms, t.y. ankstyviausiai jų daliai. Tačiau akivaizdu, kad XVIII a. pirmoje pusėje jos teuzėmė tik nedidelę XVIII a. pab. – XIX a. pradžios planuose nubraižytų kapinių teritorijos dalį. Sparčiai didėjant Vilniaus žydų bendruomenei, per XVIII šimtmečio antrąją pusę kapinės plečiamos.⁵ 1799 m. plane matome, kad žydų kapinės dešiniajame Neries krante, kapinių šiauriniame gale, jau užėmė 1737 m. Fiurstenhofo plane žymėtų, greičiausiai, keramikos dirbtuvių – “Ziegel Scheunen” – teritorijos dalį, bei keletą buvusių atskirų sklypų kapinių teritorijos centrinėje dalyje ir Neries pakrantėje (pav.2-3).

1

2

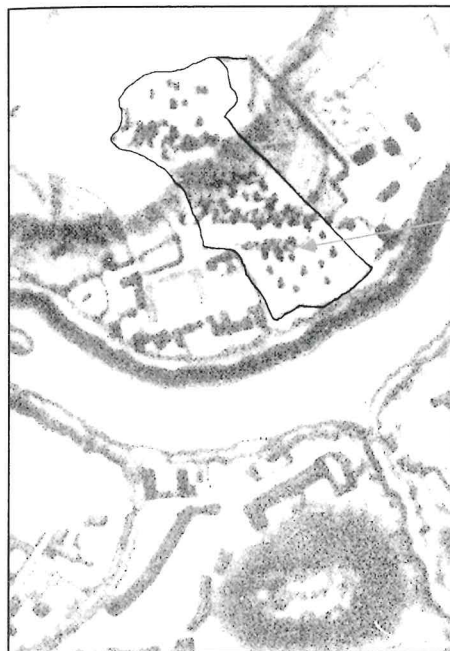
Pav.1 Ištrauka iš 1737 m. Fiurstenhofo Vilniaus miesto plano.

Pav.2. Žydų senųjų kapinių teritorija 1799 m. plane

³ Girininkienė V. Vilniaus kapinės. V., 2004, p.152.

⁴ Beje, dešiniajame Neries krante XVIII a. pradžioje stovėjusi ir žydų sinagoga. Apie 1728 m. iškilo byla dėl žemių ribų Šnipiškėse tarp kunigaikščio Mykolo Kazimiero Radvilos ir jėzuitų. Kunigaikštis, turėdamas Šnipiškėse savo žemės sklypus, rūmus, namus bei jurzdiką, kaltino jėzuitus ir jų jurzdikos gyventojus, kad šie statydami daug bėdų jo žemėm padarė, kad “suniokojo ir pasigrobė stovėjusią “Sapiegų Šnipiškėse” žydų sinagogą ir jiems (žydams) priklausiusią karčiamą”.- Žr. R. Firkovičius. Kulto pastatai ir jų vietos Vilniaus mieste. Katalikų bažnyčių ir vienuolynų istorijos apybraižos (XIII – XX a.). Istoriniai tyrimai. Vilniaus apskrities archyvas, F5 6123 V., 1991, T.3, p. 61-62.

⁵ Pagal 1784 m. surašymą Vilniuje gyveno apie 5000 žydų.

Žydų kapinių sklypas

Pav.3. Ištrauka iš dar vieno 1799 m. plano.
Plane pažymėtos senosios žydų kapinės

Panašus kapinių teritorijos kontūras braižomas ir 1805 m. (Žydų senųjų kapinių teritorija pažymėta raide "F", br.2.) bei 1808 m. Vilniaus miesto plane (K:185, pos.1116,1117,1119⁶, br.3).

XVIII a. Vilniaus senosiose žydų kapinėse buvo palaidotas ir viso pasaulio žydų tarpe garsus rabinas Elijas Gaonas.⁷

Senąsias žydų kapines norėta uždaryti dar 1796 m., tačiau tuomet Vilniaus žydų bendruomenei pavyko pasipriešinti. Oficialus įsakas apie kapinių uždarymą buvo išleistas 1817 m., tačiau ir jam žydų bendruomenė nepakluso ir dar 13 metų čia buvo laidojami mirusieji, nors naujiems palaidojimams vietos beveik nebuvo.

Pirmas žinomas žydų senųjų kapinių išniekinimas siejamas su 1812 m., kuomet prancūzų kariuomenė kapinių teritorijoje ganė arklių bandas.

1830 m. spalio 13 d. žydų kapinės buvo uždarytos. Naujos žydų kapinės buvo įsteigtos Pacų kalvose, prie dabartinės Olandų gatvės.⁸

1831 m. balandžio 6 d. caro nurodymu Vilniuje pradėta statyti tvirtovė, kuri apėmė ne tik Vilniaus pilių teritoriją, Pilkąjį kalną, Slušų rūmus, bet ir plotą dešiniajame Neris krante.⁹ Čia tvirtovė užėmė teritoriją nuo upės kranto iki žydų senųjų kapinių.¹⁰ (br.nr.4, pav.. 4-5).

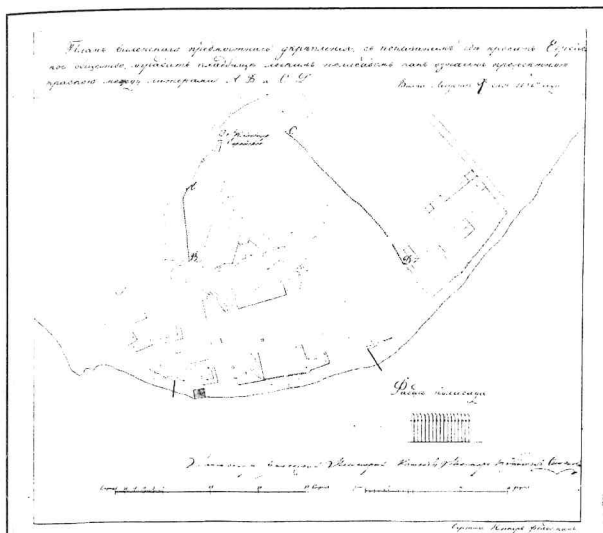
⁶ Gal būt ir kapinėms numatytas naujas sklypas, pos. 1118, nes turi tą pačią eksplikaciją. 1805 m. plane pažymėta, kad šis sklypas dar priklauso basųjų karmelitų palivarkui.

⁷ A.Juškevičius, J. Maceika. Vilnius ir jo apylinkės. V., 1991, p.196

⁸ Feliksas Sliesoriūnas. Gedimino aikštė. V., 1980, p.16

⁹ Žr. pav. Nr.

¹⁰ Feliksas Sliesoriūnas. Gedimino aikštė. V., 1980, p.19

Pav.4

Pav.5

Pav.4. 1832 m. Rusijos imperijos Vilniaus tvirtovės planas dešiniajame Neries krante. Plane pažymėta žydų senųjų kapinių teritorija

Pav.5. 1842 m. Rusijos imperijos Vilniaus tvirtovės plano fragmentas. Plane pažymėtos žydų senosios kapinės

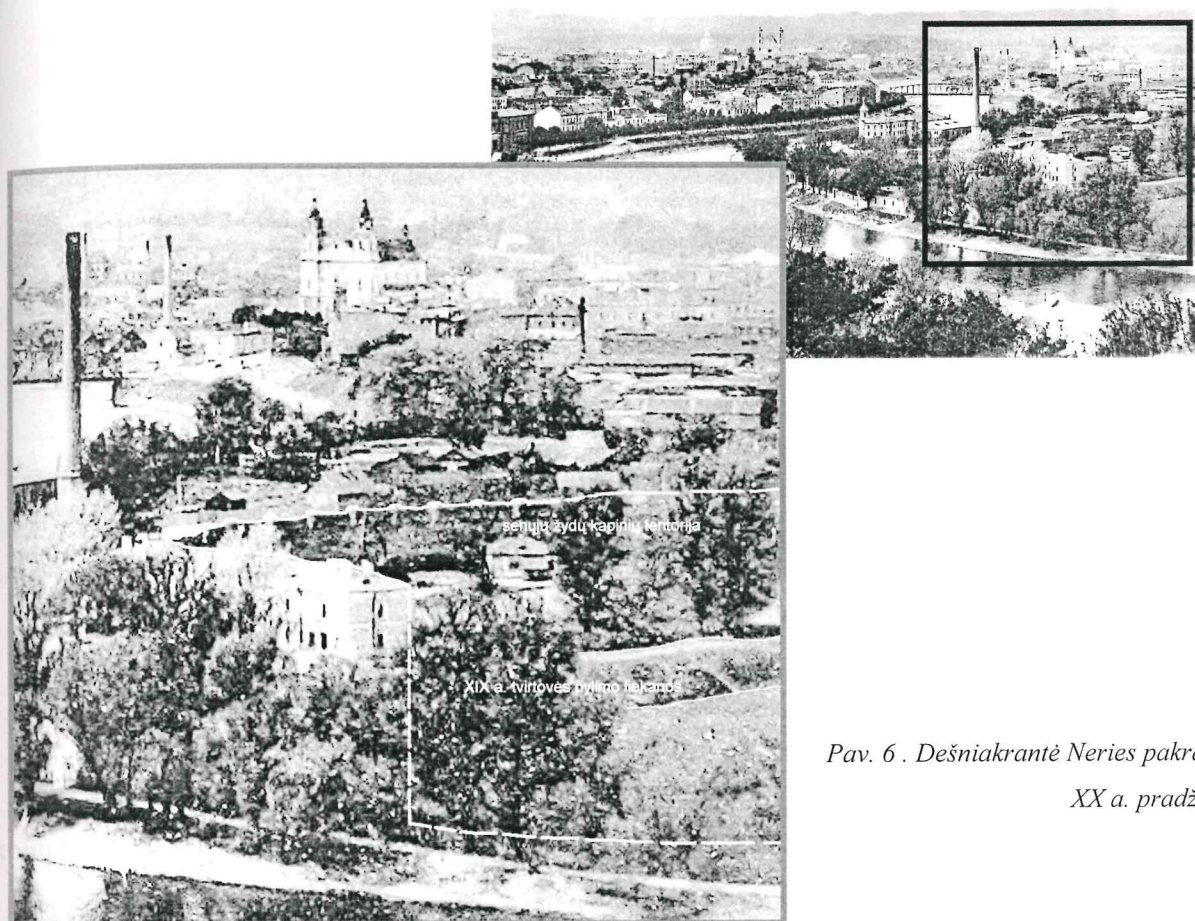
Tvirtovę pastatė per penkis mėnesius (1831.05.02 – 1831.11.02).¹¹ Aplink visą tvirtovės teritoriją buvo iškasti grioviai, o už jų supilti apsauginiai pylimai. Dalis pastatų, atsidūrusių tvirtovės teritorijoje, buvo įtraukti į gynybinę sistemą, dalis nugriauta ir jų vietoje įrengtas atviras šaudymo laukas.

Kasant tvirtovės griovius ir pilant gynybinius pylimus buvo pažeistas ankstyvesnis kultūrinis sluoksnis. Buvo išgriauta dalis žydų senųjų kapinių tvoros, nugriautas sargo namas ir keli greta buvę pastatai, sunaikinta dalis palaidojimų¹²

Teritorija dešiniajame Neries krante ilgam buvo atiduota kariuomenės reikalams. Tvirtovė buvo panaikinta 1878 m., tačiau karinės žinybos šioje teritorijoje ir toliau statė karinės paskirties pastatus. Čia, dešiniajame Neries krante, veikė keramikos dirbinių bei kalkių gamybos įmonės. Dabar statomo Karaliaus Mindaugo tilto šiaurės vakarinėje pusėje 1901 m. pradėta statyti Vilniaus centrinė elektrinė. Ji veikė jau 1903 m. Buvo įrengtas tais laikais labai modernus požeminis elektros skirstymo tinklas. Aplink įmonę sandėliuojama anglis, šlakas. Aplink senąsias žydų kapines statomi nauji pastatai, tiesiamos gatvės.

¹¹ S. Samalavičius. Gedimino aikštė Vilniuje. Istoriniai tyrimai. T 1. Gedimino aikštės Vilniuje istorija. PRPI, V., 1988, p.24

¹² Žr. br. „architektės Valeckienės Daivos žydų senųjų kapinių teritorijos ribų rekonstrukciją ant dabartinio miesto plano

Pav. 6 . Dešniakrantė Neris pakrantė
XX a. pradžioje

Tačiau kapinių teritorija dar aiškiai apibrėžta, tebestovi senieji antkapiai (pav.6 - 8).

Pav. 7. Žydų senųjų kapinių fragmentas. Atvirutė "Elijo Kremerio (Vilniaus Gaono) kapas senosiose žydų kapinėse.." (MAB, Atvr. 103/1241)

Pav. 8. Senųjų žydų kapinių vaizdas. Atvirutė „Wilno – stary cmentarz zydowski“. J. Bulhak. XX a. pirma pusė (?). (MAB, Atvir. 103/1241)

Tarp dviejų Pasaulinių karų dešiniajame Neries krante pradėtas formuoti sporto kompleksas.

1937 m. išspausdintoje A. Juškevičiaus ir J. Maceikos knygoje „Vilnius ir jo apylinkės“ rašoma: „Nors šios kapinės 1831 m. buvo uždarytos, tačiau faktiškai jos dar ir šiandieną tebėra (apsuptos neaukštu žemės pylimu); jose matomi įdomūs ir charakteringi antkapiai, puošti reljefais ir architektoniškais XVII ir XVIII amžių stilių motyvais.“¹³

1940 m. Senųjų žydų kapinių plotas užėmė 3 ha 2552 m² sklypą.¹⁴

Po II – jo Pasaulinio karo, 1950 m. Respublikinei dainų šventei rekonstruojant dabartinį „Žalgirio“ stadioną, buvo masiškai naikinami žydų senųjų kapinių antkapiai bei palaidojimai.

Senosios žydų kapinės sunaikintos 1955 m. remiantis Vilniaus vykdomojo komiteto 1948 m. spalio 15 d. sprendimu.¹⁵

Kapinių teritorijoje buvę palaidojimai naikinti statant plaukymo baseiną, 1971 m. – Vilniaus Sporto rūmus, tiesiant inžinerines komunikacijas.

Šiuo metu buvusių senųjų žydų kapinių vietą žymi tik buvusių kapinių pietrytiniame kampe pastatytas paminklinis akmuo.

¹³ A. Juškevičius, J. Maceika. Vilnius ir jo apylinkės. V., 1991, p.196

¹⁴ Girininkienė V. Vilniaus kapinės. V., 2004, p.155.

¹⁵ Ten pat.

Ankstesnių žvalgomųjų archeologinių tyrimų apžvalga

Dešinysis Neris krantas tyrinėtas epizodiškai; tik dabartinių Sporto rūmų aplinkoje atlikti planingi žvalgomieji tyrimai.

Rinktinės gatvės ir Sporto rūmų žvalgomieji archeologiniai tyrimai buvo atlikti 1995 m.¹⁶ Archeologai humanitarinių mokslų habilituotas daktaras Vytautas Urbanavičius bei daktarė Ilona Vaškevičiūtė žvalgomuosiuose šurfuose rado pavienių žmonių kaulų, aptiktas antkapio fragmentas su Dovydo žvaigžde ir ivrito raidėmis. Tuomet daryta išvada, „jog šioje teritorijoje ... galima tikėtis ir vieno kito nesuardyto kapo.“

Žydų kapinių archeologiniai žvalgymai buvo tęsti 1996 – 1998 m.¹⁷ Archeologo Roberto Žukovskio žvalgomieji archeologiniai tyrimai parodė, kad aplink Sporto rūmų kompleksą dar yra ir nesuardytų kapų.

Vienoje iš perkasų, kuri kasta priešais Sporto rūmus buvusiame gėlyne, 2,1 – 2,15 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, aptikti nesuardyti 10 vaikų kapai. Mirusieji laidoti galva į šiaurę, vienoje eilėje, labai arti vienas kito, tačiau atskiruose karstuose, be įkapių. Tik sunykusių kaukolių akiduobėse rasta keraminių šukelių, kuriomis buvo užspaudžiami mirusiojo akių vokai. Palaidojimai pagal aptiktus radinius ir remiantis istoriniais duomenimis datuoti XVII a. Palaikai buvo nufotografuoti, nubraižyti, vietoje antropologiškai ištirti ir, Vilniaus žydų bendruomenės atstovams reikalaujant, tą pačią dieną vėl užkasti.

Dar du nesuardyti palaidojimai buvo aptikti ties plaukimo baseinu. Tiesa, jie, kaip pastebi R. Žukovskis, išliko tik laimingo atsitiktinumo dėka: visai šalia tame pat gylyje buvo nutiestas kanalizacijos vamzdis, kuris gulėjo ant vieno iš mirusiojo pėdų kaulų.¹⁸

Reikia pastebėti, kad daugelyje 1996 m. tyrinėtų perkasų sveikų kapų neaptikta. Surinkta daug išsklaidytų, sulaužytų kaulų. Ypač daug jų buvo surasta žaliojoje vejoje prie pat išbetonuotos Neris krantinės. Antropologinių tyrimų duomenimis buvo surinkti 52 asmenims priklausę kaulai.¹⁹

2001 m., apibendrindamas archeologinius tyrinėjimus archeologas Kęstutis Katalynas rašė, kad žydų senosios kapinės labai apardytos; jų ribos šiuo metu nebeaiškios. Kaulai iš

¹⁶ V. Urbanavičius, I. Vaškevičiūtė. Kasinėjimų buv. Senosiose žydų kapinėse Vilniuje, Šnipiškėse, deš. Neris krante. Ataskaita. V., 1995, Pilių tyrimo centro: „Lietuvos pilys“ archyvas, nr. 62

¹⁷ R. Žukovskis. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai Vilniuje, Rinktinės – Žvejų g. I dalis. Vilnius, 1997, LIIA, f. 1, b. 2642.; *Tas pats*. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai Vilniuje, buv. Žvejų priemiesčio teritorijoje. Ataskaita. Vilnius, 1999. LIIA, f. 1, b. 3144. *Tas pats*. Žvalgomieji archeologijos tyrimai istoriniame Vilniaus Žvejų priemiestyje (1996, 1998). – Kultūros paminklai/7, V., 2000, p. 62, 64 – 66.

¹⁸ Ten pat, p. 66

¹⁹ Ten pat,

suardytų palaidojimų aptinkami netgi už senuosiuose planuose žymimų kapinių ribų, veikiausiai palaikų likučiai ten pateko stumdant žemę įvairių statybų metu. Žemės darbai dešiniajame Neries krante gali būti atliekami tik po žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų. Aptikus nesuardytus kultūrinius sluoksnius arba palaidojimus, būtini išsamūs archeologiniai tyrimai. Archeologiškai ištirtoje teritorijoje visi žemės darbai turi būti atliekami archeologo priežiūroje.²⁰

²⁰ Kęstutis Katalynas. Archeologinė situacija Vilniuje, Neries dešiniajame krante. 2001.03.15. K. Katalynas, O. Vaitkevičienė. Paminklotvarkos sąlygos. Žvejų ir Rinktinės gatvių sankryžos rekonstrukcija (ties projektuojamu tiltu per Nerį). Vietinės reikšmės paminklo UV – 69 apsauginė zona "A", V., 2001.

Žvalgomieji archeologiniai tyrimai

Žemės darbai pradėti ties statomo karaliaus Mindaugo tilto atramomis¹ greitai išplito ir rekonstruojamose gatvėse.

Rekonstruojant Rinktinės ir Olimpiečių gatves didelę žemės darbų dalį numatyta atlikti ties buvusiomis Vilniaus senosiomis žydų kapinėmis. Ir nors sovietmečiu kapinės buvo sunaikintos, tačiau istoriniai ir ankstesnių metų žvalgomieji archeologiniai tyrimai rodė, kad dar gali būti išlikusių ir nesuardytų kapų.²

Rinktinės gatvė

Žemės darbams prasidėjus Rinktinės gatvėje, dar 2002 m. gegužės mėnesį buvo iškasti pirmieji žvalgomieji archeologiniai šurfai. Žvalgomajame šurfe nr. 3, supiltame žemių sluoksnyje, 40 – 60 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, buvo aptikta pavienių žmonių kaulų ir antkapio su ivrito įrašais fragmentas.³

2002 m. liepos pirmosiomis dienomis, ardydami gatvės dangą ir ieškodami senų komunikacijos trasų, darbininkai aptiko žmonių kaulus (nuotr. nr.1-3). Jie buvę netvarkingai suversti į negilę, specialiai tam iškastą apie 70 cm gylį ir 70x60 cm dydžio duobę. Žmonių kaulai buvo kruopščiai surinkti.

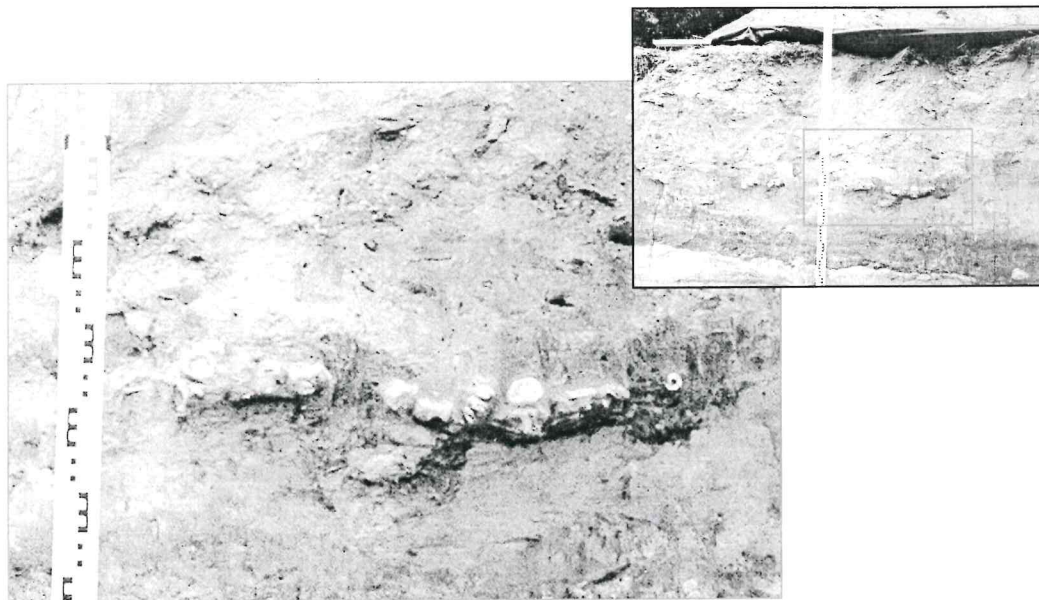
Didesnės apimties žemės darbai ties Vilniaus žydų senųjų kapinių teritorija buvo pradėti 2002 m. liepos mėnesį. Tuomet Rinktinės gatvės rytinėje pusėje, vejoje, mechanizuotai kastos žemės virš nutiestos šiluminės trasos vamzdžių. Čia pradėta šiluminės trasos renovacija. Naujieji šiluminės trasos vamzdžiai turėjo būti perklojami senųjų vietoje, todėl neprieštarauta, kad darbai būtų atliekami mechanizuotai. Senieji šiluminės trasos vamzdžiai sukloti į 3 – 4 m gylį nuo dabartinio žemės paviršiaus, todėl buvo kasamas apie 7 - 5 m pločio griovys. Jau pirmąją darbo dieną, nukasant virš senosios šiluminės trasos supiltas žemes, surasta žmonių kaulų. Prieš tris dešimtmečius žmonių kaulai su žemėmis buvo supilti į šiluminės trasos tranšėją. Senosios šiluminės trasos tranšėjos vakariniu pakraščiu, nubyrėjus į senąją tranšėjos griovį supiltoms žemėms, atsidengė ankstyvesnio kultūrinio sluoksnio pjūvis. Kultūrinis sluoksnis vakarinėje

¹ Žr. ataskaitos dalį nr. 1, skirtą statomo Karaliaus Mindaugo tilto atramoms.

² žr. Istorijos ir ankstesnių archeologijos tyrinėjimų apžvalgą, pav. – 1832 m. tvirtovės planą su pažymėtomis žydų senųjų kapinių ribomis; br. nr. 3: "Žydų senųjų Vilniaus kapinių teritorijos ribų rekonstrukcija dabarties urbanistinėje aplinkoje pagal Daivą Valeckienę".

³ Žr. Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų ataskaitos dalį nr. 6 skirtą Rinktinės gatvei.

tranšėjos sienelėje 30 – 120 cm storio, smarkiai sujauktas XX a. viduryje bei antroje pusėje vykusių žemės darbų. Šiluminės trasos vakarinėje sienelėje kyšojo žmonių kaulai. Buvo matyti, kad didžioji žmonių kaulų dalis buvo išblaškyta prieš kelis dešimtmečius vykusių žemės darbų, tačiau apatinėje kultūrinio sluoksnio dalyje kyšojo žmonių kaulai galėjo būti iš dar nesunaikintų kapų. Žemės darbai buvo nutraukti.

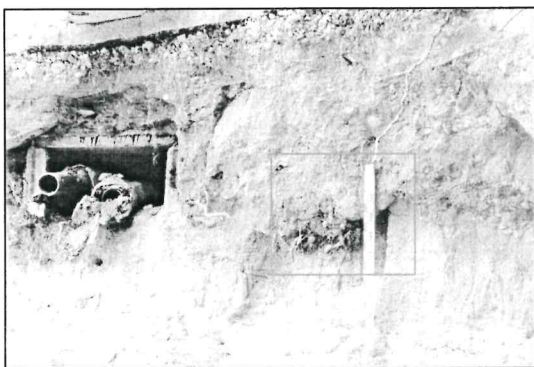
Senosios šiluminės trasos tranšėjos vakariniu pakraščiu, į senąją tranšėjos griovį nubyrėjus supiltoms žemėms, atsidengė ankstyvesnio kultūrinio sluoksnio pjūvis. Kultūrinis sluoksnis iki 120 cm storio, smarkiai sujauktas XX a. viduryje bei antroje pusėje vykusių žemės darbų. Dalis apatinėje kultūrinio sluoksnio dalyje kyšančių žmonių kaulų yra iš dar pilnai nesunaikintų kapų.

Apie senosios šiluminės trasos vietoje surastus žmonių kaulus informuota darbus atliekančios įmonės UAB “Termesta” vadovybė, darbų užsakovas UAB “Lietemas”, Vilniaus miesto savivaldybė, Vilniaus žydų bendruomenė, paminklosaugos institucijos. Nuspręsta darbus tęsti tik senosios šiluminės trasos vietoje. Vilniaus žydų bendruomenės prašymu, vakarinėje trasos sienelėje kyšojo žmonių kaulai buvo paliekami. Darbų metu jie buvo dengiami (nuotr. nr.8). Pakeitus senuosius šiluminės trasos vamzdžius, sienelėse kyšojo žmonių kaulai užpilti žemėmis.

Senosios šiluminės trasos vietoje surandami ankstesniais metais supilti žmonių kaulai buvo kruopščiai surinkti.

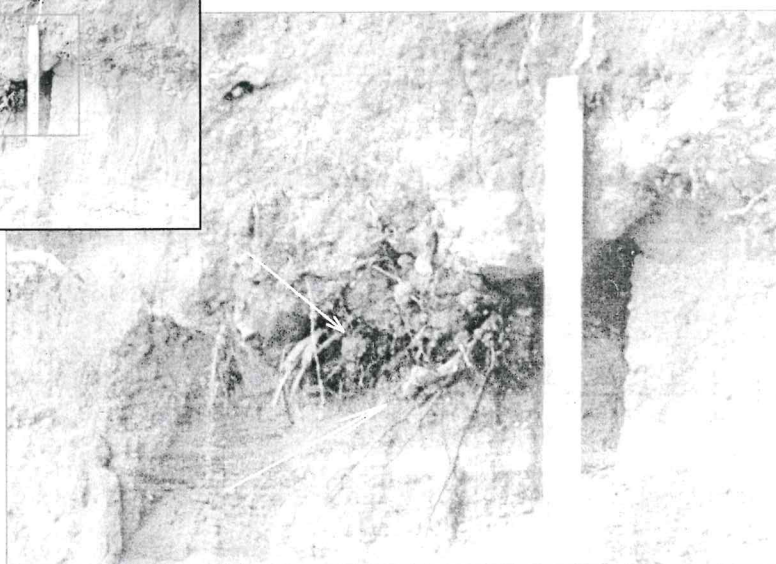
Reikia pastebėti, kad vėlesniais darbų mėnesiais šiluminės trasos griovyje pavieniai žmonių kaulai aptikti net ir vakarinėje Rinktinės gatvės pusėje ties namo nr. 2 vartais. Tačiau dauguma žmonių kaulų surasta rytinėje Rinktinės gatvės pusėje, maždaug 74 m ilgio atkarpoje (br. nr. 4, nuotr.nr.7-10-19, 26-28), kur šiluminė trasa nutiesta po žalia veja bei Sporto rūmus juosiančios aikštės šiaurės vakarine dalimi.

Žemės paviršius išilgai šiluminės tranšėjos palaipsniui kyla pietų – šiaurės kryptimi. Apie 74 m ilgio atkarpoje, kurioje fiksuoti iš tranšėjos vakarinės sienelės kyšojo žmonių kaulai, dabartinis žemės paviršius pakyla, bemaž, 2 m. Žmonių kaulai pietinėje šios atkarpos dalyje dažniausiai fiksuoti jau 60 – 80 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus tarp Ha 99.45 – 100.08 m (br.nr. 6). Tuo tarpu šiaurinėje – jau 160 – 180 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus (Ha 99.89 - 100.51 m); dalis jų išlikę po inžinerinėmis komunikacijomis (nuotr. nr.26 - 28).

Dalis kapų suardyta XX a. antroje pusėje tiesiant inžinerines komunikacijas.

Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiaurinė kasamos tranšėjos dalis. Vakarinė sienelė. Kultūrinis sluoksnis smarkiai sujauktas XX a. žemės darbų. Tarp supiltų žemių ir inžinerinių komunikacijų rasti pavieniai žmonių kaulai. Fotografuota iš šiaurės rytų.

Šiaurinėje šiluminės trasos dalyje, kur trasa užsibaigia rekonstruotu šuliniu ir pasisuka į vakarus link Rinktinės – Juozapavičiaus gatvių sankryžos, žmonių kaulų jau neberandama. 74 m ilgio atkarpa, kurioje fiksuoti iš vakarinės tranšėjos sienelės kyšojo žmonių kaulai, užsibaigia per 34 m į pietus nuo rekonstruoto šulinio. Tikėtina, kad ties šia vieta galėjęs būti žydų kapinių šiaurės vakarinis pakraštys.

Nuo rekonstruoto šulinio šiluminei trasai pasisukus link Rinktinės – Juozapavičiaus gatvių sankryžos, žmonių kaulų jau neaptikta. Ankstyvesnis kultūrinis sluoksnis čia sunaikintas XX a. viduryje bei antroje jo pusėje. Ankstyvesnio kultūrinio sluoksnio fragmentai šiluminės trasos tranšėjos pakraščiuose fiksuoti tik fragmentiškai. Tačiau ir tuo atveju ženkliai storesnė jo viršutinė dalis supilta jau XX a. antroje pusėje, kuomet betono plokštėmis buvo išklota ties Sporto rūmais suformuota aikštė. Kultūrinis sluoksnis šioje šiluminės trasos atkarpoje dalyje yra iki 80 – 120 cm storio. Įžemis fiksuotas apie Ha 101.60 m.

Tikėtina, kad išilgai Rinktinės gatvės rytinio kelkraščio, ties pasodintomis liepomis ir iki pat šiluminės trasos rytuose, yra išlikusių ir nesuardytų kapų.

Be pavienių žmonių kaulų į šiluminės trasos tranšėją pateko ir ivrito įrašais antkapinių lentelių fragmentų. Viena jų rasta nesudužusi (nuotr.25). Akmuo – pilkšvas smiltainis. Keturkampis. 24x24 cm dydžio. Raidės apie 1,7 cm aukščio. Įrašas joje skelbia:

Viršuje, tarp stilizuoto augalo šakelės, įrašas – **“čia palaidotas”**.

Eilutės žemiau:

“Vyras sąžiningas ir teisuolis sūnus vienas (vienturtis ?)

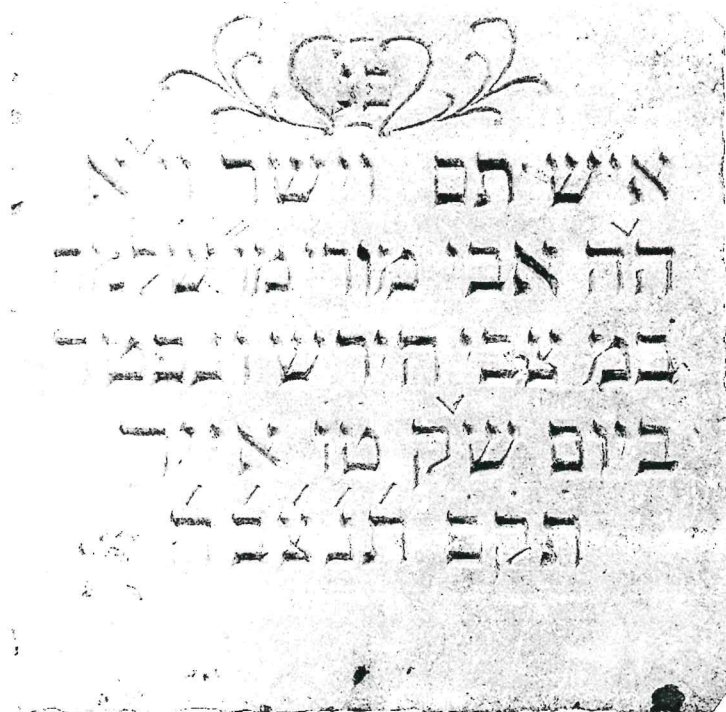
Didžiojo rabio mano tėvo mano mokytojo gerbiamo Šalomos

42 m. (?) Cvi Hiršas miręs

Dieną Švento Šabato (?) 15 Jaaro (antras žydų kalendoriaus mėnuo) 5580 m. (5580 m. = 1820 m.)

Tegul jo siela būna susaistyta gyvenimo saitais”

Vertė: Aistė Niunkaitė - Račiūnienė

Antkapinė plokštė su ivrito įrašu, kurį į lietuvių kalbą išvertė Aistė Niunkaitė

Šiluminės trasos vamzdžiai buvo perklojami jau pradėjus ir Rinktinės gatvės inžinerinių komunikacijų rekonstrukciją. Ties Rinktinės gatvės rytiniu pakraščiu, priešais kitoje gatvės pusėje stovėjusį gyvenamąjį namą nr. 4, jau 60 – 70 cm gylyje nuo žemės paviršiaus, aptikta žmonių kaulų. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir į duobes supiltais žmonių palaikais (nuotr. nr.29-52).

Į vieną iš atkastų duobių supilti žmonių kaulai aptikti palei rytinį Rinktinės gatvės pakraštį. Matyti, kad į duobę buvo supilti dažna jau sulaužyti ar net sutrupinti žmonių kaulai

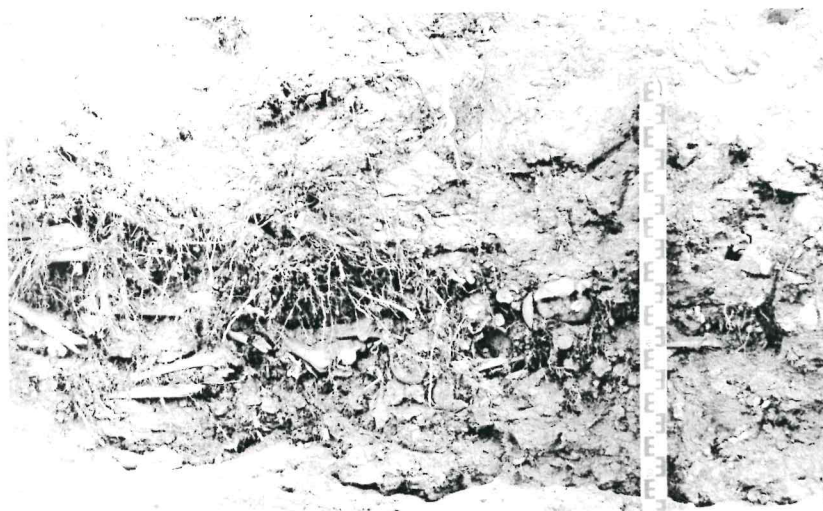
Duobės, į kurias buvo supilti žmonių palaikai, 2x1,5 - 1x1 m dydžio ir iki 1,5 m gylio. Per duobes vėlesniais metais buvo nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų, todėl žmonių kaulai dažnai sutrupinti ir išblaškyti viršutiniame žemių sluoksnyje.

Po II Pasaulinio karo naikinant kapines, dalis žmonių palaikų buvo supilta į duobes, kurios vėlesniais metais vėl buvo perkamos tiesiant inžinerines komunikacijas. Elektros kabelis nutiestas virš supiltų žmonių palaikų

Rekonstruojant Rinktinės gatvės kairiąją kelkraštį surinkti tik tie žmonių kaulai, kurie buvo atkasti rekonstruojant ar tiesiant naujas komunikacijas. Aptikus ankstesniais metais į duobes supiltus žmonių palaikus, kuriems negrėsė atliekami gatvės rekonstrukcijos darbai, jie vėl buvo užpilami žemėmis.

Saugant žmonių palaikus, didesnė žemės darbų dalis atlikta be mechanizmų, pakoreguota kai kurių tiesiamų komunikacijų kryptis.

Į atkastas duobes supilti žmonių kaulai jau buvo sulaužyti ar sutraiškyti. Tai matyti dar vienos iš duobių pjūvyje

Kartu su žmonių kaulais duobėse surasta ir gyvulių kaulų, plytelių, keli antkapinių lentelių fragmentai gaminti iš įvairių atspalvių smiltainio su ivrito įrašais ar ornamentų fragmentais (nuotr. nr. 53 -58).

Atskirai paminėtinos surastos trys apvalios keramikos šukelės, kurios, greičiausiai, pagamintos iš indų sienelių. Jos 2,8 – 3,5 cm skersmens. Viena iš tokių šukelių surasta žmogaus kaukolės akiduobėje.

Labai panašias keramikos šukes tyrinėdamas šias žydų kapines surado archeologas Robertas Žukovskis. Dalis tokių šukių buvo surastos nesuardytuose kapuose. Rasti ne tik keramikiniai skrituliukai bet ir pusmėnulio formos šukelių. Archeologas Robertas Žukovskis mano, kad šiomis šukelėmis buvo užspaudžiami mirusiojo akių vokai. Šie palaidojimai datuoti XVII a.⁴

⁴ Robertas Žukovskis. Žvalgomieji archeologijos tyrimai istoriniame Vilniaus Žvejų priemiestyje (1996, 1998). – Kultūros paminklai. 7, V., 2000, p. 62, 64 – 66

Supiltose žemėse surasti keramikos skridinėliai, kurie, kaip manoma, buvo uždedami ant mirusiųjų akių

Keramikos skridinėlių aprašymas pagal iliustraciją:

- A. Keramikos skritulys. Nežymiai įgaubtas – žiesto indo šoninė sienelė. Rusvo molio, apie 2,8 cm skersmens. Sienelė 0,5 cm storio. Kraštai nugalvinti.
- B. Keramikos skritulys. Kraštai nugalvinti. Žiesto indo šoninė sienelė. Skersmuo 3 – 3,2 cm. Sienelė 0,6 cm storio. Šukė rusvai pilka.
- C. Keramikos skritulys. Kraštai grubokai aplaužyti. Žiesto indo šoninė sienelė. Skersmuo apie 3,5 cm. Sienelė 0,6 cm storio. Šukė juosva.

Olimpiečių gatvė

Olimpiečių gatvėje žmonių kaulų gausiausiai surasta kv C – S² 120 – 150 (br. nr. 1, 5, nuotr. nr. 61 - 69).

Žmonių kaulų surasta ekskavatoriumi kasant tranšėją magistralinei lietaus kanalizacijos trasai ir tiesiamo vandentiekio tranšėjoje (nuotr. nr. 59 – 69). Reikia pabrėžti, kad magistralinė lietaus kanalizacijos tranšėja kasta iki projektinio 4 - 5 m gylio nuo dabartinio žemės paviršiaus. Tokius darbus galėjo atlikti tik didžiuliai mechanizmai, juolab, kad iš 4 – 5 m gylio statybininkams teko kelti didžiulius riedulius. Tranšėja kasta iki 10 m pločio. Tokiomis sąlygomis archeologinių žvalgymų galimybės buvo labai ribotos.

Kultūrinis sluoksnis šiluminės trasos vietoje smarkiai apardytas XX a. antroje pusėje (nuotr. nr.59 – 60).

Tiesiant lietaus kanalizacijos magistralinę atšaką, tranšėjos šiauriniame šlaite, kv J₁ – M₁ 153 – 159, atkastas, greičiausiai, XVII a. statyto pastato rūsio fragmentas (nuotr. nr. 61 – 63)⁵ Rūsysis užpiltas griuvenomis: plytgaliais, dažnai aprūkusiiais ir apdegusiais akmenimis, kalkių skiedinio gabalais, surasta indų šukių, koklių fragmentų, gyvulių kaulų. Reikia pastebėti, kad kartu su išvardintais radiniais rasti ir keli žmonių kaulai. Rūsysis užpiltas, greičiausiai, XVIII a. pirmoje pusėje. Tai laikotarpis, kuomet Vilniuje sparčiai augant žydų bendruomenei, senąsias žydų kapines pradedama ženkliai plėsti. XVIII a. pab. ir XIX a. pradžioje žydų kapinės jau užima vieną iš didžiausių sklypų Neries pakrantėje.⁶

Ruošiant magistralinės lietaus kanalizacijos tranšėjos šiaurinę sienelę grafinei fiksacijai, kv D₁ - J₁ 142 - 153, viršutiniame, XX a. supiltame pilkos žemės sluoksnyje, taip pat aptikta suverstų žmonių kaulų. Reikia pastebėti, kad čia vyrauja kūdikių ir mažamečių vaikų kaulai.

Žmonių kaulų rasta net ir ties pietine tranšėjos senele. Tačiau nuolat slenkantys tranšėjos šlaitai ir dirbantys galingi mechanizmai neleido tęsti pradėtų nuoseklesnių archeologinių tyrinėjimų.

Gausiau žmonių kaulų surasta kasant šiaurinę lietaus kanalizacijos atšaką kv K₁ - F₂ 144 – 148 (nuotr. nr. 64 – 66). Tranšėja lietaus kanalizacijos atšakai kasta apie 2,5 pločio. Jau darbų pradžioje, ekskavatoriui užkabinus apie 60 – 70 cm storio virš įžemio esantį pilkos žemės sluoksnį, pabiro žmonių kaulai. Mechanizuoti žemės darbai buvo sustabdyti ir tęsti rankomis. Pilka žemė, kurioje būta žmonių kaulų, sustumta XX a. antroje pusėje. Nes čia, 150 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, atkasami ankstesniais metais kloti komunikacijų vamzdžiai. Net trys netoli vienas nuo kito sukloti komunikacijų vamzdžiai tęsėsi lygiagrečiai dabartinei Olimpiečių gatvei. Surinkus žmonių kaulus, darbai tęsti mechanizuotai.

Kv D₂ – M₂ 138 – 145 iškastas apie 8x8,5 m pločio plotas naujiems komunikacijų šuliniams. Čia, virš įžemio susidariusiame 60 – 80 m storio juosvos žemės sluoksnyje, gana gausiai randami žmonių kaulai. Didesnė žemės darbų dalis buvo atlikta rankomis. Surinkta nemažai išblaškytų žmonių kaulų (nuotr. nr.67 – 69).

Tiesa, žemės čia taip pat smarkiai sujauktos XIX ar XX a.(nuotr. nr.70 – 71).⁷

⁵ žr. Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų ataskaitos dalį nr. 5, skirtą Olimpiečių gatvei.

⁶ Žr. Trumpą žydų Vilniaus senųjų kapinių istorijos apžvalgą ataskaitos pradžioje

⁷ žr. Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų ataskaitos dalį nr. 5, skirtą Olimpiečių gatvei.

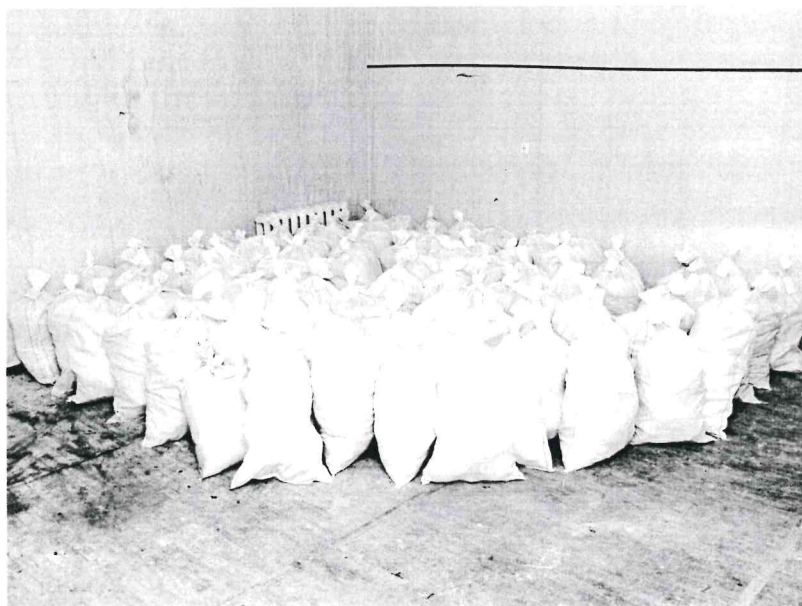
Ties Olimpiečių gatvės važiuojamąja dalimi ir į pietus nuo jos – vejoje, iki pat Neries krantinės, kur XVIII a. pab. – XIX a. pradžios planuose žymėta žydų kapinių teritorija, ankstyvoji kultūrinio sluoksnio dalis smarkiai pažeista, o didesnėje dalyje ir sunaikinta. Didžiausi žemės darbai čia vyko XX a. antroje pusėje, kuomet tiestos inžinerinės komunikacijos, tvarkyta Vilniaus Sporto rūmų aplinka, bei Neries krantinė. Senasis reljefas smarkiai pakeistas.

Tikimybė, kad žemėje dar išliko ir nesuardytų kapų, išlieka. Tai patvirtino dar 1996 ir 1998 m. archeologo Roberto Žukovskio žvalgomieji archeologiniai tyrimai.⁸

Rekonstruojant Rinktinės bei Olimpiečių gatves surinkti žmonių kaulai buvo pervežti į Lietuvos pilių tyrimų centro patalpas.

Lietuvos pilių tyrimų centre palaikų antropologinę ekspertizę atliko Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros lektorius Arūnas Barkus (žr. p.). Antropologo skaičiavimu aptikti žmonių palaikai priklausę daugiau kaip 700 asmenų.

Po antropologų ekspertizės palaikai, kaip ir nuvalant kaulus surinktos žemės, sudėti į 84 maišus (nuotr. nr. 72 - 73) ir saugoti Lietuvos pilių tyrimų centro patalpose.

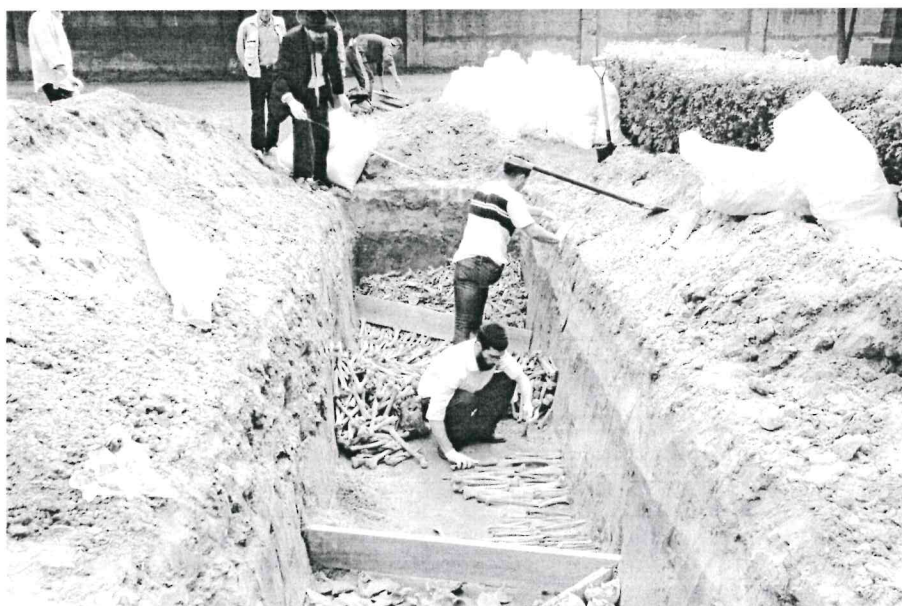

Žmonių palaikai saugoti pilių tyrimų centre

⁸ Robertas Žukovskis. Žvalgomieji archeologijos tyrimai istoriniame Vilniaus Žvejų priemiestyje (1996, 1998). – Kultūros paminklai. 7, V., 2000, p. 62, 64 – 66

Žmonių palaikų perlaidojimo vieta ir laikas derinti su Vilniaus miesto savivaldybe bei Lietuvos žydų bendruomene.

2003 metų rugpjūčio 12 - 13 dienomis žmonių palaikai perlaidoti dabartinėse Vilniaus žydų kapinėse Sudervės kelio gatvėje. Perlaidojant palaikus dalyvavo Lietuvos žydų bendruomenės pirmininkas Simonas Alperavičius, Vilniaus rabinas Šalomas Krinsky, žydų bendruomenės nariai, Vilniaus savivaldybės mero pavaduotoja Rasa Razgaitienė, Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros lektorius A. Barkus, Pilių tyrimų centro darbuotojai. Rinktinės ir Olimpiečių gatvėse aptiktų žmonių palaikų perlaidojimui vadovavo Vilniaus rabinas Šalomas Krinsky (nuotr. nr. 74 – 81).

Ties Rinktinės ir Olimpiečių gatvėmis surasti žmonių palaikai perlaidojami Vilniuje Sudervės gatvėje esančiose žydų kapinėse.

Išvados

1. 2002 metais statomo Karaliaus Mindaugo tilto prieigose rekonstruotose Rinktinės bei Olimpiečių gatvėse dalis žemės darbų buvo atliekama žydų Vilniaus senųjų kapinių sklype ar šalia jo.
2. Rekonstruojant gatves surasta žmonių kaulų. Tai pavieniai žmonių kaulai surasti piltose žemėse ar suversti į specialiai iškastas duobes. Kartu su žmonių kaulais surasta ivrito užrašais antkapinių plokščių fragmentų bei keramikinės šukelės, kuriomis buvo uždengiami mirusiojo akių vokai.
3. Didelė tikimybė, kad rekonstruojant Rinktinės ir Olimpiečių gatves aptikti žmonių kaulai yra iš XX a. viduryje sunaikintų žydų Vilniaus senųjų kapinių.
4. Darbų pradžioje apie šiuos radinius informuota Vilniaus savivaldybė, Lietuvos žydų bendruomenė, paminklosaugos institucijos.
5. Lietuvos žydų bendruomenės prašymų buvo surinkti tik tie žmonių kaulai, kurie būtų išvežti kartu su nukasamomis žemėmis. Kaip manoma sovietmečiu naikinant kapines į duobes supilti, bet dabartinių žemės darbų nepaliesi, žmonių palaikai vėl buvo užpilami žemėmis ir paliekami aptiktoje vietoje.
6. Tikimybė, kad žemėje dar išliko ir nesuardytų žydų senųjų kapinių kapų, išlieka. Tai patvirtina archeologo Roberto Žukovskio 1996 ir 1998 m. atlikti buvusių kapinių žvalgomieji archeologiniai tyrimai, bei kultūrinio sluoksnio pjūvis 2002 m. rekonstruotos šiluminės trasos vakarinėje sienelėje.
7. Surasti žmonių kaulai buvo tirti Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros lektoriaus A. Barkaus. Antropologinių tyrimų duomenimis surasti daugiau kaip 700 asmenų palaikai.
8. 2003 metų rugpjūčio 12 dieną žmonių palaikai perlaidoti dabartinėse Vilniaus žydų kapinėse Sudervės kelio gatvėje. Perlaidojant palaikus dalyvavo Lietuvos žydų bendruomenės pirmininkas Simonas Alperavičius, Vilniaus rabinas Šalom Krinsky, žydų bendruomenės nariai, Vilniaus savivaldybės mero

pavadootoja Rasa Razgaitienė, Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros lektorius A. Barkus, Pilių tyrimų centro darbuotojai. Rinktinės ir Olimpiečių gatvėse aptiktų žmonių palaikų perlaidojimui vadovavo Vilniaus rabinas Šalom Krinsky.

9. Projektuojant žemės darbus tarp Rinktinės ir Olimpiečių gatvių būtini išankstiniai archeologiniai šios teritorijos žvalgymai.

Archeologai

Gediminas Gendrėnas

Egidijus Ožalas

Nuotraukų sąrašas

1. Rinktinės gatvėje ardoma asfalto danga bei atkasami elektros kabeliai. 2002 m. liepos pirmosiomis dienomis, ties Rinktinės gatvės namo nr. 4 pietiniu galu, rytinėje gatvės pusėje, ardydami gatvės dangą ir ieškodami senų komunikacijos trasų, darbininkai aptiko užkastus netvarkingai suverstus žmonių kaulus. Jie buvo suversti į negilę specialiai tam iškastą apie 70 cm gylio ir 70x60 cm dydžio duobę. Žmonių kaulai buvo kruopščiai surinkti. Fotografuota iš pietryčių.
2. Ties Rinktinės gatvės namo nr. 4 pietiniu galu, rytinėje gatvės pusėje, ardydami gatvės dangą ir ieškodami senų komunikacijos trasų, darbininkai aptiko užkastus netvarkingai suverstus žmonių kaulus. Pilių tyrimo centro darbuotojas Leonas Jarašiūnas preparuoja atkastus žmonių kaulus. Fotografuota iš pietryčių.
3. Ties Rinktinės gatvės namo nr. 4 pietiniu galu, rytinėje gatvės pusėje, Pilių tyrimo centro darbuotojas Leonas Jarašiūnas preparuoja atkastus žmonių kaulus. Fotografuota iš pietryčių.
4. Skersai Rinktinės gatvės iškasta rekonstruojamos šiluminės trasos tranšėja. Naujieji šiluminiai vamzdžiai turėjo būti perklojami senosios trasos vietoje. Fotografuota iš rytų pusės.
5. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Naujieji šiluminiai vamzdžiai turėjo būti perklojami senosios trasos vietoje. Perklojamos šiluminės trasos aplinkoje buvo aptikta žmonių kaulų, nes senoji šiluminė trasa nutiesta Vilniaus žydų senųjų kapinių vakariniu pakraščiu. Iškasta pietinė tranšėjos dalis. Ji kasta išilgai Rinktinės gatvės rytiniu pakraščiu nusidriekusi veja. Fotografuota iš šiaurės.
6. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Naujieji šiluminiai vamzdžiai perklojami senosios trasos vietoje. Perklojamos šiluminės trasos aplinkoje buvo aptikta žmonių kaulų, nes senoji šiluminė trasa nutiesta Vilniaus žydų senųjų kapinių vakariniu pakraščiu. Pietinė tranšėjos dalis iškasta išilgai Rinktinės gatvės. Fotografuota iš pietų pusės.

7. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiluminės trasos pietinė dalis. Senosios šiluminės trasos tranšėjos vakariniu pakraščiu, į senąją tranšėjos griovį nubyrėjus supiltoms žemėms, atsidengė ankstyvesnio kultūrinio sluoksnio pjūvis. Kultūrinis sluoksnis iki 120 cm storio, smarkiai sujauktas XX a. viduryje bei antroje pusėje vykusių žemės darbų. Tačiau kultūrinio sluoksnio pjūvyje kyšojo žmonių kaulai. Kultūrinio sluoksnio pjūvio vakarinėje tranšėjos sienelėje fragmentas. Fotografuota iš rytų.
8. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiluminės trasos pietinė dalis. Tranšėjos vakarinė sienelė. Kultūrinio sluoksnio pjūvyje kyšo žmonių kaulai. Apie senosios šiluminės trasos vietoje surastus žmonių kaulus informuota darbus atliekančios įmonės UAB "Termesta" vadovybė, darbų užsakovas UAB "Lietemas", Vilniaus miesto savivaldybė, Vilniaus žydų bendruomenė, paminklo saugos institucijos. Nuspręsta darbus tęsti tik senosios šiluminės trasos vietoje. Vilniaus žydų bendruomenės prašymu, vakarinėje trasos sienelėje kyšoję žmonių kaulai buvo paliekami. Darbų metu jie buvo dengiami. Pakeitus senuosius šiluminės trasos vamzdžius, sienelėse kyšoję žmonių kaulai užpilti žemėmis. Fotografuota iš šiaurės rytų. Fotografuota iš šiaurės rytų.
9. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiluminės trasos pietinė dalis. Vakarinė sienelė. Fotografuota iš šiaurės rytų.
10. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiluminės trasos pietinė dalis. Vakarinė sienelė. Fotografuota iš šiaurės rytų.
11. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiluminės trasos pietinė dalis. Vakarinė sienelė. Fotografuota iš šiaurės rytų.
12. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiluminės trasos pietinė dalis. Vakarinė sienelė. Fotografuota iš šiaurės rytų.
13. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiluminės trasos pietinė dalis. Vakarinė sienelė. Kultūrinio sluoksnio pjūvio fragmentas. Fotografuota iš rytų.
14. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiluminės trasos pietinė dalis. Vakarinė sienelė. Fotografuota iš šiaurės rytų.
15. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiluminės trasos pietinė dalis. Vakarinė sienelė. Fotografuota iš pietryčių.
16. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiluminės trasos pietinė dalis. Vakarinė sienelė. Senosios šiluminės trasos tranšėjos vakariniu pakraščiu, nubyrėjus į senąją tranšėjos griovį supiltoms žemėms, atsidengė ankstyvesnio kultūrinio

- sluoksnio pjūvis. Kultūrinis sluoksnis iki 120 cm storio, smarkiai sujauktas XX a. viduryje bei antroje pusėje vykusių žemės darbų. Fotografuota iš pietryčių.
17. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiluminės trasos pietinė dalis. Vakarinė sienelė. Senosios šiluminės trasos tranšėjos vakariniu pakraščiu, nubyrėjus į senąją tranšėjos griovį supiltoms žemėms, atsidengė ankstyvesnio kultūrinio sluoksnio pjūvis. Kultūrinis sluoksnis iki 120 cm storio, smarkiai sujauktas XX a. viduryje bei antroje pusėje vykusių žemės darbų. Fotografuota iš pietryčių.
18. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiluminės trasos pietinė dalis. Vakarinė sienelė. Senosios šiluminės trasos tranšėjos vakariniu pakraščiu, nubyrėjus į senąją tranšėjos griovį supiltoms žemėms, atsidengė ankstyvesnio kultūrinio sluoksnio pjūvis. Kultūrinis sluoksnis iki 120 cm storio, smarkiai sujauktas XX a. viduryje bei antroje pusėje vykusių žemės darbų. Fotografuota iš rytų.
19. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiluminės trasos pietinė dalis. Vakarinė sienelė. Senosios šiluminės trasos tranšėjos vakariniu pakraščiu, nubyrėjus į senąją tranšėjos griovį supiltoms žemėms, atsidengė ankstyvesnio kultūrinio sluoksnio pjūvis. Kultūrinis sluoksnis iki 120 cm storio, smarkiai sujauktas XX a. viduryje bei antroje pusėje vykusių žemės darbų. Fotografuota iš pietryčių.
20. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiaurinė kasamos tranšėjos dalis. Atkasami seni vamzdžiai. Fotografuota iš pietryčių.
21. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiaurinė kasamos tranšėjos dalis. Atkasami seni vamzdžiai. Fotografuota iš pietryčių.
22. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiaurinė kasamos tranšėjos dalis. Atkasami seni vamzdžiai. Fotografuota iš šiaurės rytų.
23. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiaurinė kasamos tranšėjos dalis. Į senąją komunikacijų lovį sudėti nauji pakeisti vamzdžiai. Fotografuota iš šiaurės.
24. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Centrinė tranšėjos dalis. Tranšėjos vakarinė sienelė. Senosios šiluminės trasos tranšėjos vakariniu pakraščiu, nubyrėjus į senąją tranšėjos griovį supiltoms žemėms, atsidengė ankstyvesnio kultūrinio sluoksnio pjūvis. Kultūrinio sluoksnio pjūvyje kyšo žmonių kaulai. Kultūrinis sluoksnis smarkiai sujauktas XX a. viduryje bei antroje pusėje vykusių žemės darbų. Fotografuota iš pietryčių pusės.
25. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Centrinė tranšėjos dalis. Tranšėjos vakarinė sienelė. Senosios šiluminės trasos tranšėjos vakariniu pakraščiu, nubyrėjus į senąją tranšėjos griovį supiltoms žemėms atsidengė kultūrinio sluoksnio pjūvis. Apatinėje dalyje žmonių kaulai. Fotografuota iš pietų pusės.

26. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiaurinė kasamos tranšėjos dalis. Vakarinė sienelė. Kultūrinis sluoksnis smarkiai sujauktas XX a. žemės darbų. Tarp supiltų žemių ir inžinerinių komunikacijų rasti pavieniai žmonių kaulai. Fotografuota iš šiaurės rytų.
27. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiaurinė kasamos tranšėjos dalis. Vakarinė sienelė. Kultūrinis sluoksnis smarkiai sujauktas XX a. žemės darbų. Tarp supiltų žemių ir inžinerinių komunikacijų rasti pavieniai žmonių kaulai. Fotografuota iš pietų.
28. Šiluminės trasos rekonstrukcija. Šiaurinė kasamos tranšėjos dalis. Vakarinė sienelė. Kultūrinis sluoksnis smarkiai sujauktas XX a. žemės darbų. Tarp supiltų žemių ir inžinerinių komunikacijų rasti pavieniai žmonių kaulai. Fotografuota iš pietryčių pusės.
29. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Priešais kitoje, vakarinėje, gatvės pusėje esantį namą nr. 4 ties kelkraščiu ir gatvės želdiniais atkasami žmonių kaulai. Fotografuota iš pietvakarių pusės.
30. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai. Greičiausiai jie čia suversti iš suardytų žydų kapinių kapų. Fotografuota iš pietvakarių pusės.
31. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų, todėl žmonių kaulai dažnai sutrupinti ir išblaškyti viršutiniame žemių sluoksnyje. Greičiausiai jie čia suversti iš suardytų žydų kapinių kapų. Žmonių kaulus surenka Pilių tyrimo centro darbuotojai. Fotografuota iš pietvakarių pusės.
32. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai. Fotografuota iš vakarų pusės.
33. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų, todėl žmonių kaulai dažnai sutrupinti ir išblaškyti viršutiniame žemių sluoksnyje. Fotografuota iš pietvakarių pusės.

34. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų, todėl žmonių kaulai dažnai sutrupinti ir išblaškyti viršutiniame žemių sluoksnyje. Fotografuota iš pietvakarių pusės.
35. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų, todėl žmonių kaulai dažnai sutrupinti ir išblaškyti viršutiniame žemių sluoksnyje. Fotografuota iš pietvakarių.
36. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų, todėl žmonių kaulai dažnai sutrupinti ir išblaškyti viršutiniame žemių sluoksnyje. Fotografuota iš pietvakarių.
37. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai. Greičiausiai jie čia suversti iš suardytų kapų. Duobės 2x1,5 - 1x1 m dydžio ir iki 1,5 m gylio. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų, todėl žmonių kaulai dažnai sutrupinti ir išblaškyti viršutiniame žemių sluoksnyje. Kruopščiai surinkti tik tie žmonių kaulai, kurie buvo atkasami rekonstruojant gatvės kairįjį kelkraštį ar tiesiant naujas komunikacijas. Aptikus ankstesniais metais supiltus į duobes žmonių palaikus, kuriems negrėsė atliekami darbai, jie vėl buvo užpilami žemėmis. Saugant žmonių palaikus, didesnė žemės darbų dalis atlikta be mechanizmų, pakoreguota kai kurių tiesiamų komunikacijų kryptis. Fotografuota iš šiaurės vakarų pusės.
38. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Kultūrinis sluoksnis 70 – 80 cm storio. Susidaręs XIX – XX a. Smarkiai sujauktas XX a. tiesiant inžinerines komunikacijas. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai. Greičiausiai jie čia suversti iš suardytų žydų kapinių kapų. Fotografuota iš pietvakarių pusės.

39. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai. Fotografuota iš šiaurės vakarų pusės.
40. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai. Fotografuota iš šiaurės vakarų pusės. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų, todėl žmonių kaulai dažnai sutrupinti. Fotografuota iš vakarų pusės.
41. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų, todėl žmonių kaulai dažnai sutrupinti. Pilių tyrimo centro darbuotojai surenka supiltus į duobes kaulus. Šioje vietoje bus tiesiamos naujos komunikacijos. Aptikus ankstesniais metais supiltus į duobes žmonių palaikus, kuriems negrėsė atliekami darbai, jie vėl buvo užpilami žemėmis. Fotografuota iš pietvakarių pusės.
42. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų. Fotografuota iš šiaurės vakarų pusės.
43. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų. Fotografuota iš vakarų pusės.
44. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų. Fotografuota iš pietvakarių pusės.
45. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų. Pilių tyrimo centro darbuotojai surenka išblaškytus žmonių kaulus. Fotografuota iš pietvakarių.
46. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų. Pilių tyrimo centro darbuotojai surenka išblaškytus žmonių kaulus. Fotografuota iš pietvakarių.

47. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai.. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų. Pilių tyrimo centro darbuotojai surenka išblaškytus žmonių kaulus. Fotografuota iš šiaurės vakarų pusės.
48. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų, todėl žmonių kaulai dažnai sutrupinti. Pilių tyrimo centro darbuotojai surenka supiltus į duobes kaulus. Šioje vietoje bus tiesiamos naujos komunikacijos. Aptikus ankstesniais metais supiltus į duobes žmonių palaikus, kuriems negrėsė atliekami darbai, jie vėl buvo užpilami žemėmis. Fotografuota iš pietvakarių pusės.
49. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Čia susidurta ne tik su pavieniais išblaškytais žmonių kaulais, bet ir duobėmis, į kurias suversti žmonių kaulai.. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų, todėl žmonių kaulai dažnai sutrupinti. Pilių tyrimo centro darbuotojai surenka supiltus į duobes kaulus. Šioje vietoje bus tiesiamos naujos komunikacijos. Aptikus ankstesniais metais supiltus į duobes žmonių palaikus, kuriems negrėsė atliekami darbai, jie vėl buvo užpilami žemėmis. Fotografuota iš pietų pusės.
50. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų, todėl žmonių kaulai dažnai sutrupinti. Fotografuota iš vakarų pusės.
51. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų, todėl žmonių kaulai dažnai sutrupinti. Fotografuota iš vakarų pusės.
52. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Rekonstrukcijos darbai rytinėje gatvės pusėje. Per duobes ankstesniais metais jau nutiesta dalis inžinerinių komunikacijų, todėl žmonių kaulai dažnai sutrupinti. Fotografuota iš vakarų pusės.
53. Žemės darbai Rinktinės gatvėje. Šalia žmonių kaulų surasta ir antkapinių lentelių fragmentų. Viena jų nesudužusi. Akmuo – pilkšvas smiltainis. Keturkampis. 24x24 cm dydžio. Raidės apie 1,7 cm aukščio. Įrašas joje skelbia: Viršuje, tarp stilizuoto augalo šakelės, įrašas – “čia palaidotas”. Eilutės žemiau: “Vyras sąžiningas ir teisuolis sūnus vienas (vienturtis ?) Didžiojo rabio

mano tėvo mano mokytojo gerbiamo Šalomos 42 m. (?) Cvi Hiršas miręs
Dieną Švento Šabato (?) 15 Jaaro (*antras žydų kalendoriaus mėnuo*) 5580 m. (5580 m.
= 1820 m.) Tegul jo siela būna susaistyta gyvenimo saitais”Vertė: Aistė
Niunkaitė – Račiūnienė.

54. Žemės darbai Rinktinės ir Olimpiečių gatvėse. Šalia žmonių kaulų surasta ir antkapinių lentelių fragmentų.
55. Žemės darbai Rinktinės ir Olimpiečių gatvėse. Šalia žmonių kaulų surasta ir antkapinių lentelių fragmentų.
56. Žemės darbai Rinktinės ir Olimpiečių gatvėse. Šalia žmonių kaulų surasta ir antkapinių lentelių fragmentų.
57. Žemės darbai Rinktinės ir Olimpiečių gatvėse. Šalia žmonių kaulų surasta ir antkapinių lentelių fragmentų.
58. Žemės darbai Rinktinės ir Olimpiečių gatvėse. Šalia žmonių kaulų surasta ir antkapinių lentelių fragmentų.
59. Olimpiečių gatvė. Ties buvusių žydų kapinių pietiniu pakraščiu kasama nuotekų kanalizacijos tranšėjos rytinė dalis. Iki 5 gylio tranšėjoje, šoninėse sienelėse matomi XX a. suverstų žemių su statybinėmis atliekomis sluoksniai. Fotografuota iš rytų.
60. Olimpiečių gatvė. Ties buvusių žydų kapinių pietiniu pakraščiu kasama nuotekų kanalizacijos tranšėjos rytinė dalis. Iki 5 gylio tranšėjoje, šiaurinėje sienelėje matomi XX a. suverstų žemių su statybinėmis atliekomis sluoksniai. Fotografuota iš pietryčių.
61. Olimpiečių gatvė. Ties buvusių žydų kapinių pietiniu pakraščiu iškasta nuotekų kanalizacijos tranšėja. Tranšėjos šiaurinėje sienelėje, Kv J₁ – M₁ 153 – 159, atkastas XVII a. datuojamas rūsys. Rūsys užpiltas griuvenomis: plytgaliais, dažnai aprūkusiais ir apdegusiais akmenimis, kalkių skiedinio gabalais, surasta indų šukių, koklių fragmentų, gyvulių kaulų. Reikia pastebėti, kad kartu su išvardintais radiniais rasti ir keli žmonių kaulai. Fotografuota iš pietvakarių.
62. Olimpiečių gatvė. Ties buvusių žydų kapinių pietiniu pakraščiu iškasta nuotekų kanalizacijos tranšėja. Ruošiant magistralinės lietaus kanalizacijos tranšėjos šiaurinę sienelę grafinei fiksacijai, viršutiniame, XX a. supiltame pilkos žemės sluoksnyje, taip pat aptikta suverstų žmonių kaulų, kaukolė. Fotografuota iš pietvakarių.
63. Olimpiečių gatvė. Ties buvusių žydų kapinių pietiniu pakraščiu iškasta nuotekų kanalizacijos tranšėja. Tranšėjos šiaurinėje sienelėje atkasamos XVII a.

- datuojamo pastato liekanos. Žmonių kaulų rasta net ir ties pietine tranšėjos sienele. Tačiau nuolat slenkantys tranšėjos šlaitai ir dirbantys galingi mechanizmai neleido tęsti pradėtų nuoseklesnių archeologinių tyrinėjimų. Reikia pastebėti, kad čia daugiau surasta kūdikių ir mažamečių vaikų kaulų. Fotografuota iš pietryčių.
64. Olimpiečių gatvė. Į šiaurę nuo lietaus komunikacijų tranšėjos, XVII a. statinio kv J₁ – M₁ 153 – 159 vakariniu pakraščiu, kasama nuotekų komunikacijų atšaka. Čia, kv K₁ – F₂ 144 – 148, randama išblaškytų žmonių kaulų. Fotografuota iš pietvakarių.
65. Iškasta nuotekų komunikacijų atšaka ties XVII a. statinio kv J₁ – M₁ 153 – 159 vakariniu pakraščiu. Čia, kv K₁ – F₂ 144 – 148, randama išblaškytų žmonių kaulų. Fotografuota iš pietvakarių.
66. Iškasta nuotekų komunikacijų atšaka ties XVII a. statinio kv J₁ – M₁ 153 – 159 vakariniu pakraščiu. Čia, kv K₁ – F₂ 144 – 148, randama išblaškytų žmonių kaulų. Fotografuota iš vakarų.
67. Žemės darbai po Olimpiečių gatvės važiuojamąja dalimi. Kv M₂ – H₂ 134 – 144. Kv D₂ – M₂ 138 – 145 iškastas apie 8x8,5 m pločio plotas naujiems komunikacijų šuliniams. Čia, virš įžemio susidariusiame 60 – 80 m storio juosvos žemės sluoksnyje, gana gausiai randami žmonių kaulai. Tiesa, žemės čia taip pat smarkiai sujauktos XIX ar XX a. Didesnė žemės darbų dalis buvo atlikta rankomis. Surinkta nemažai padrikų žmonių kaulų. Fotografuota iš vakarų pusės.
68. Žemės darbai po Olimpiečių gatvės kv M₂ – H₂ 134 – 144. Rytinėje sienelėje matyti išdraikyti žmonių kaulai. Fotografuota iš vakarų pusės.
69. Žemės darbai po Olimpiečių gatvės kv M₂ – H₂ 134 – 144. Vidas Telksnys deda į dėžes surastus žmonių kaulus.
70. Kultūrinio sluoksnio struktūra. Pamatų sienos po Olimpiečių gatvės, kv. G₂ – F₂ 134. Fotografuota iš rytų pusės.
71. Kultūrinio sluoksnio struktūra ties buvusių žydų kapinių pietiniu pakraščiu bei pamatų sienos po Olimpiečių gatvės, kv. G₂ – F₂ 134. Fotografuota iš rytų pusės.
72. Rekonstruojant Rinktinės bei Olimpiečių gatves surinkti žmonių kaulai buvo pervežti į Lietuvos pilių tyrimų centro patalpas. Čia palaikų antropologinę ekspertizę atliko Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros lektorius Arūnas Barkus. Po

antropologinės ekspertizės palaikai, kaip ir nuvalant kaulus surinktos žemės, sudėti į 84 specialius maišus ir saugoti Lietuvos pilių tyrimų centro patalpose.

73. Maišai su žmonių palaikais paženklinėti nurodant jų radimo vietą.
74. Žmonių palaikų perlaidojimo vietą ir laiką suderinus su Lietuvos žydų bendruomene ir Vilniaus miesto savivaldybe žmonių palaikai buvo pervežti į dabartinės Vilniaus žydų bendruomenės kapines Sudervės kelio gatvėje. Nuotraukose perlaidojimui atvežti žmonių palaikai surasti rekonstruojant Rinktinės bei Olimpiečių gatves.
75. Dabartinėse žydų bendruomenės kapinėse palaikų perlaidojimui iškasta duobė.
76. Lietuvos žydų bendruomenės atstovai, tarp kurių Lietuvos žydų bendruomenės pirmininkas ponas Simonas Alperavičius ir Vilniaus rabinas ponas Šalomas Krinsky su tyrėjais aptaria palaikų perlaidojimo detales.
- 77 – 78. Palaikų perlaidojimo tvarką nurodo Vilniaus rabinas p. Šalomas Krinsky.
- 79 – 81. Žydų bendruomenės nariai žmonių kaulus laidoja bendroje kapo duobėje. Žmonių palaikai laidojami Vilniaus rabino Šalomo Krinsky nurodyta tvarka.

Brėžinių sąrašas

1. Vilnius 2002. Karaliaus Mindaugo tilto prieigos. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Žvalgomųjų archeologinių tyrimų teritorijos planas.
2. Ištrauka iš 1805 m. plano su Vilniaus žydų kapinių sklypo planu ir kaimyniniais sklypais.
3. Ištrauka iš 1808 m. K. Grunerto Vilniaus miesto plano su pažymėtu Vilniaus žydų kapinių sklypu ir kaimyniniais sklypais.
4. Žmonių kaulų radimvietės dabartinėje Rinktinės gatvėje.
5. Žydų senųjų Vilniaus kapinių teritorijos ribų rekonstrukcija dabarties urbanistinėje aplinkoje pagal D. Valeckienę.
6. Sutartiniai ženklai.
7. Kultūrinio sluoksnio pjūvio fragmentas šiluminės trasos vakarinėje sienelėje. Pjūvis 1 – 1. M 1:20.

Palaikų, rastų 2002 m. rugpjūčio-lapkričio mėnesiais

Rinktinės gatvėje, Vilniuje, antropologinio tyrimo ataskaita

2002 metų vasarą-rudenį, vykstant statybos ir rekonstrukcijos darbams, dešiniajame Neries krante, Rinktinės gatvės rajone buvo rasta daug užkastų kaulų. Archeologų duomenimis, tai galėtų būti kaulai iš XVI-XIX amžiuje šioje vietoje veikusių kapinių, kurios buvo iš dalies suardytos prieš keletą dešimtmečių vykusių statybos darbų metu.

Visi rasti kaulai buvo pristatyti į Žemutinę pilį, kur ir buvo tiriama antropologiškai.

Visi aptikti palaidojimai buvo antriniai – tai yra juose palaidoti kaulai iš suardytų kapų. Labai didelė dalis kaulų yra pažeisti mechaniškai – sulaužyti ar tiesiog sutrupinti, tačiau archeologų buvo surinkti net ir mažiausi fragmentai.

Didžioji dalis kaulų yra žmonių, tačiau tarp jų įsimaišę įvairių gyvulių (daugiausia stambių kanopinių) kaulų, kurie galėjo patekti į palaidojimą iš kultūrinio sluoksnio.

Iš viso peržiūrėta daugiau kaip 100 įvairių dėžių ir maišų su kaulais. Kadangi palaidojimai yra antriniai, sumaišyti, labai fragmentiški, sutrupinti kaulai, tai buvo įmanoma atlikti tik grupinę identifikaciją, kurios pagrindinis tikslas yra nustatyti minimalų palaidotų asmenų skaičių, jų amžinę, lytinę struktūrą, patologiją.

Nustatant palaidotų asmenų skaičių būna skaičiuojamas bendras kai kurių konkrečių kaulų kiekis. Šiuo atveju apie asmenų kiekį spręsta skaičiuojant ilguosius kaulus – žastikaulius, šlaunikaulius, blauzdikaulius, kadangi iš praktikos žinoma, kad šių kaulų išlieka didesnė dalis. Kadangi daug kaulų yra sulaužyta, buvo skaičiuojami ir sveiki kaulai, ir jų fragmentai – atskiri proksimaliniai bei distaliniai galai, diafizės be galų ar diafizės su proksimaliniais arba distaliniais galais. Dubenkauliai buvo registruojami, kadangi pagal juos galima spręsti apie palaidotų asmenų lytinę sudėtį, iš dalies ir apie amžių.

Taip pat buvo registruotos ir kaukolės bei atskiri kaukolės kaulai – apatiniai žandikauliai, smilkinkauliai, kaktikauliai ir pakauškauliai, nes didesnė dalis kaukolių taip pat buvo sutrupintos. Pagal kaukoles taip pat galima spręsti apie individų lytį ar amžių.

Rezultatai

1. Suaugusiųjų žmonių ilgieji kaulai

1.1. Žastikauliai

Bendras sveikų žastikaulių ir jų fragmentų kiekis pateiktas lentelėje:

	Dešinieji	Kairieji
Sveiki žastikauliai	169	164
Tiktai diafizės	80	72
Proksimaliniai galai	44	36
Distaliniai galai	56	43
Diafizės su proksimaliniais galais	80	81
Diafizės su distaliniais galais	161	144

Pagal šiuos duomenis bendras minimalus palaidotų asmenų skaičius turėtų būti nustatomas sudedant sveikų žastikaulių, diafizių su galais ir diafizių be galų skaičių.

Dešinieji žastikauliai ir jų fragmentai priklauso ne mažiau kaip **490 asmenų**, o kairieji – ne mažiau kaip **461 asmeniui**.

1.2. Šlaunikauliai

Bendras sveikų šlaunikaulių ir jų fragmentų kiekis pateiktas lentelėje:

	Dešinieji	Kairieji
Sveiki šlaunikauliai	156	151
Tiktai diafizės	208	208
Proksimaliniai galai	101	105
Distaliniai galai	91	87
Diafizės su proksimaliniais galais	174	64
Diafizės su distaliniais galais	140	112

Dešinieji šlaunikauliai ir jų fragmentai priklauso ne mažiau kaip **678 asmeniui**, o kairieji – ne mažiau kaip **635 asmenims**.

1.3. Blauzdikauliai

Bendras sveikų blauzdikaulių ir jų fragmentų kiekis pateiktas lentelėje:

	Dešinieji	Kairieji
Sveiki blauzdikauliai	181	174
Tik tai diafizės	142	122
Proksimaliniai galai	50	56
Distaliniai galai	35	34
Diafizės su proksimaliniais galais	112	97
Diafizės su distaliniais galais	80	88

Dešinieji šlaunikauliai ir jų fragmentai priklauso ne mažiau kaip **515 asmenų**, o kairieji – ne mažiau kaip **481 asmeniui**.

2. Vaikų ilgieji kaulai

Iš vaikų ir paauglių ilgųjų kaulų buvo registruojami sveiki žastikauliai, šlaunikauliai ir blauzdikauliai. Skaičiuoti tik sveiki kaulai, buvo išmatuotas jų ilgis, pagal kurį galima apytikriai įvertinti vaiko amžių.

	Žastikauliai		Šlaunikauliai		Blauzdikauliai	
	Deš.	Kair.	Deš.	Kair.	Deš.	Kair.
iki 2 metų	1	5	14	9	3	2
2-6 metų	6	10	10	11	4	3
6-12 metų	2	--	1	2	2	5
12-15 metų	3	3	7	7	3	3
15-18 metų	10	4	14	16	5	5
Iš viso:	22	23	46	45	17	18

Žastikauliai priklausė **ne mažiau kaip 30** įvairaus amžiaus vaikų ir paauglių; šlaunikauliai – **ne mažiau kaip 50** vaikų, blauzdikauliai – **ne mažiau kaip 20** vaikų.

3. Dubenkauliai

Didelė dalis dubenkaulių yra sulaužyta, todėl dauguma netiko amžiaus nustatymui, taip pat jų registruota daug mažiau negu ilgųjų kaulų.

Iš viso rastas toks suaugusių asmenų dubenkaulių skaičius:

- a) vyriškų – 117 dešiniųjų ir 122 kairieji;
- b) moteriškųjų – 64 dešinieji ir 53 kairieji.

4. Kaukolės

4.1. Sveikos kaukolės

Atskirai skaičiuotos sveikos kaukolės (nesulaužytos) ir apysveikės kaukolės (pavyzdžiui, be veidinės dalies. Bendras jų skaičius nėra didelis, lyginant su kitais kaulais.

Rastos **104 kaukolės** iš kurių buvo:

- a) 23 vyriškos kaukolės, kurių biologinis amžius vertinamas iki 40 metų, ir 30 kaukolių, vyresnių kaip 40 metų individų;
- b) 33 moteriškos kaukolės, kurių biologinis amžius vertinamas iki 40 metų, ir 18 kaukolių, vyresnių kaip 40 metų individų.

Daugiau suirusios kaukolės, kurių, pavyzdžiui, likę tik skliautai, registruotos tik skaičiuojant atskirus kaukolės kaulus.

4.2. Atskiri kaukolės kaulai

Registruotas tiksliai bendras kai kurių, geriau išliekančių kaukolės kaulų skaičius. Rasta:

- a) 209 kaktikauliai;
- b) 271 pakauškaulis;
- c) 237 dešinieji ir 217 kairiųjų smilkinkaulių;
- d) 261 suaugusio žmogaus apatinis žandikaulis.

Taip pat registruoti vaikų apatiniai žandikauliai. Rasta:

- a) 3 – vaikų iki 1 m.;
- b) 9 – vaikų iki 2 m.;
- c) 9 – vaikų 3-5 m.;
- d) 11 – vyresnių kaip 6 m.

5. Patologija

Apžiūrint kaulus rasta ir nemažai patologijos atvejų, kurie visi buvo registruoti.

Rasti aštuoni sugijusių kaulų (suaugusių individų) lūžių atvejai: 1) du atvejai sugijusio stipinkaulio (vienas dešiniojo, kitas kairiojo) distalinio galo lūžio (taip vadinamas “lūžis tipinėje vietoje”); 2) sugijęs kairiojo šlaunikaulio diafizės lūžis tarp proksimalinio ir vidurinio trečdalių; 3) sugijęs trijų gretimų kairiųjų šonkaulių lūžimas, maždaug 12 cm nuo šonkaulių užpakalinių galų; 4) du atvejai sugijusio kairiojo žastikaulio lūžimo chirurginio kaklelio srityje; 5) sugijęs dešiniojo blauzdikaulio diafizės lūžis tarp vidurinio ir distalinio trečdalių.

Rasta nemažai uždegiminio pobūdžio patologijos atvejų. Daugiausia tai – blauzdikaulių, šlaunikaulių, šėvikaulių periostitai (15 atvejų).

Taip pat aptiktai ir sąnarių pažeidimo atvejų – alkūnės sąnario, stipininio riešo sąnario.

Kai kurie stebėti kaulų pažeidimo atvejai yra būdingi specifiniam uždegimui, pavyzdžiui, sifilio infekcijos atveju. Tokios patologijos rasta keturiose kaukolėse.

Išvados

Kadangi buvo atliekama tik grupinė palaikų identifikacija, tai pagrindinė išvada būtų tokia: Visi palaikai (kaulai) priklausė ne mažiau kaip 678 suaugusiam individui ir ne mažiau kaip 50 vaikų. Tai yra, turime **daugiau kaip 700 asmenų** palaikus. Tačiau norėtusi pastebėti, kad dėl tokio didelio medžiagos fragmentiškumo realus skaičius galėtų būti nemaža dalimi didesnis.

Tarp palaidotųjų yra įvairaus amžiaus abiejų lyčių suaugusių asmenų, kurių tikslių proporcijų įvertinti negalime, taip pat yra nemažai įvairaus amžiaus vaikų – nuo naujagimių iki paauglių.

Tyrė:

Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto

Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros lektorius

A. Barkus

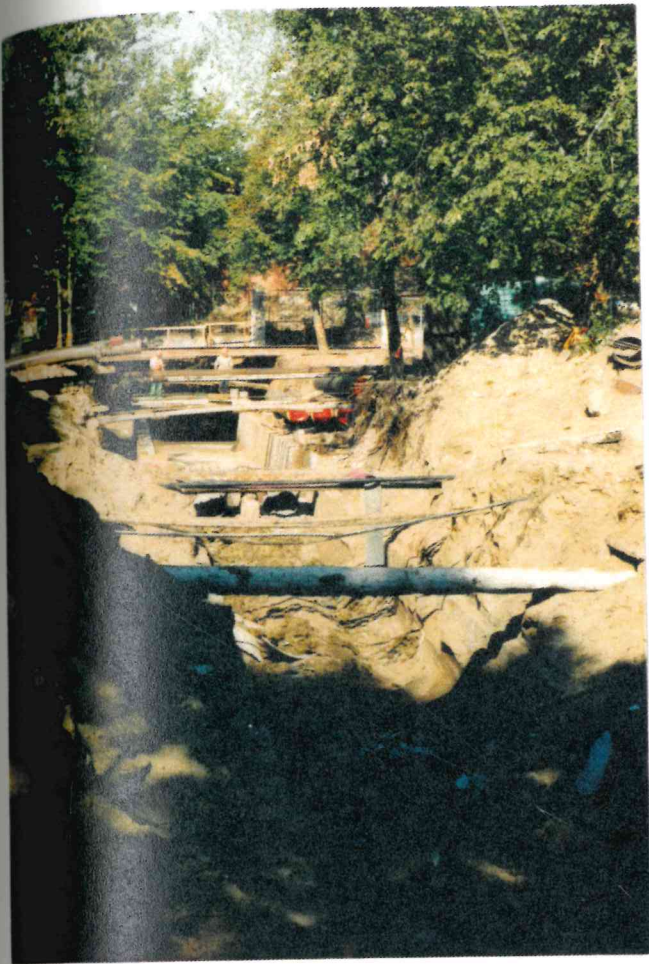
1

2

3

4

5

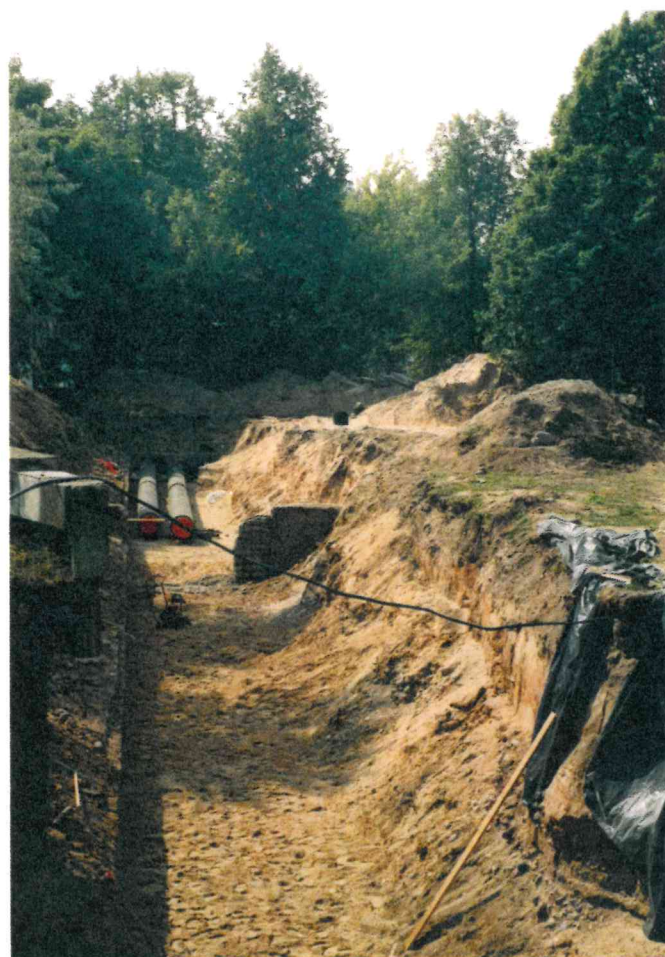
6

7

8

9

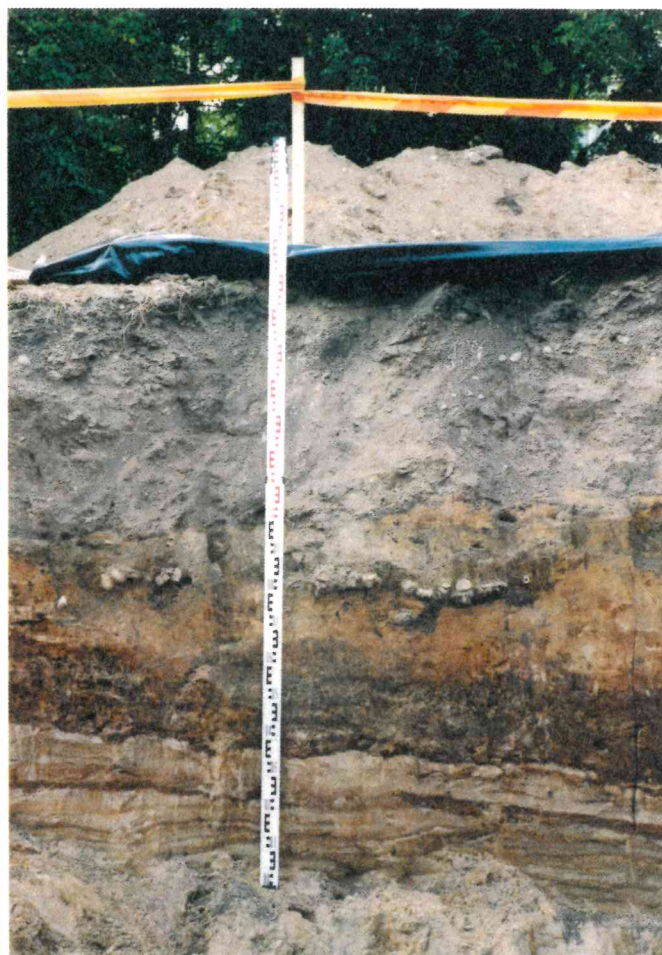
Vilnius 2002. Karaliaus Mindaugo tilto prieigos. Dešinysis Neris krantas. Rinktinės ir Olimpiečių gatvių rekonstrukcija.
Žvalgomieji archeologiniai tyrimai ties buvusiomis Vilniaus senosiomis žydų kapinėmis

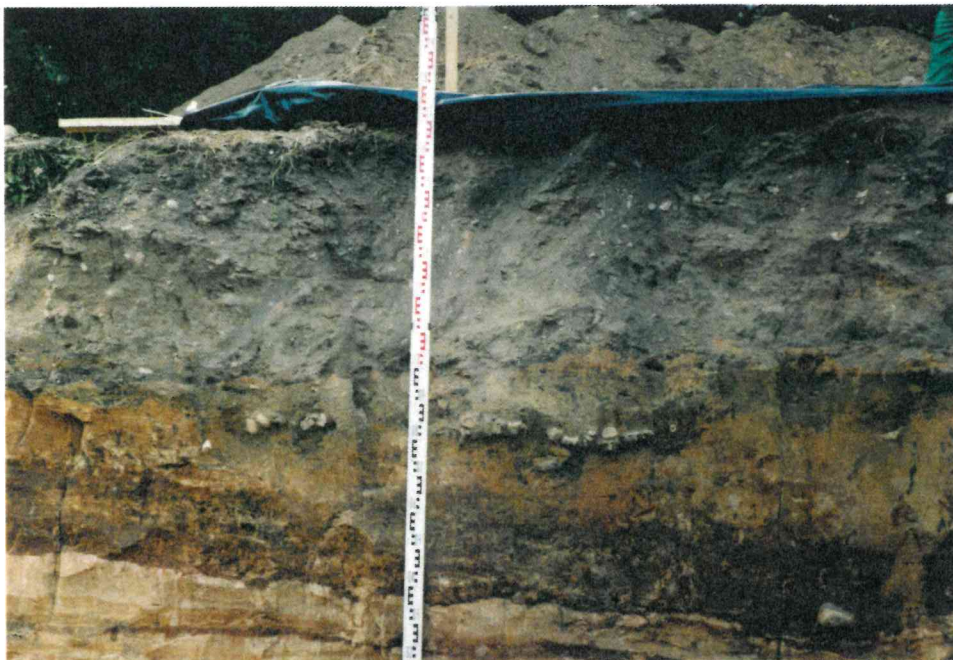
10

11

12

13

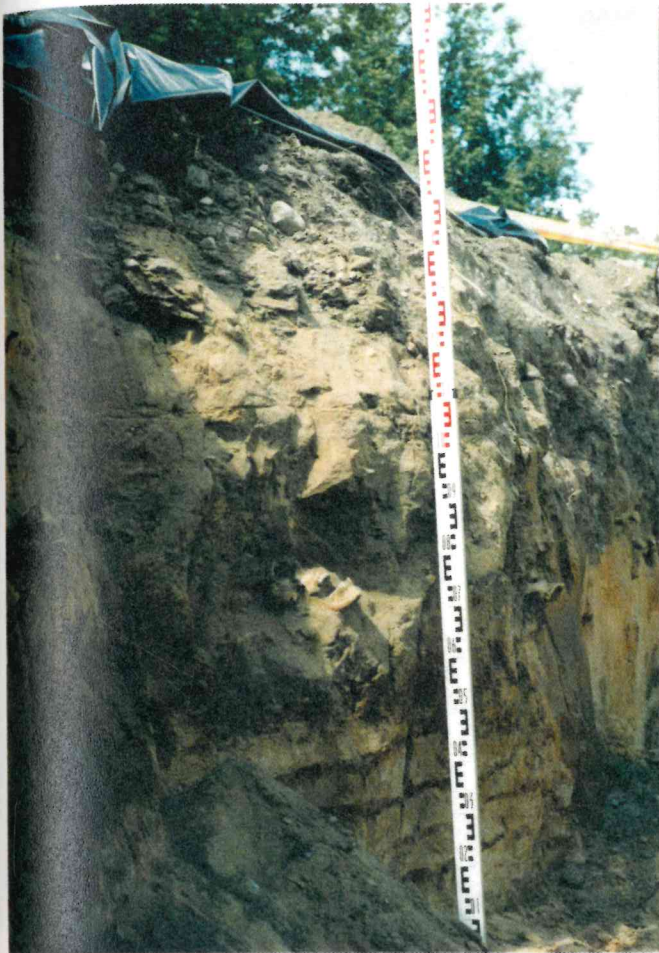

14

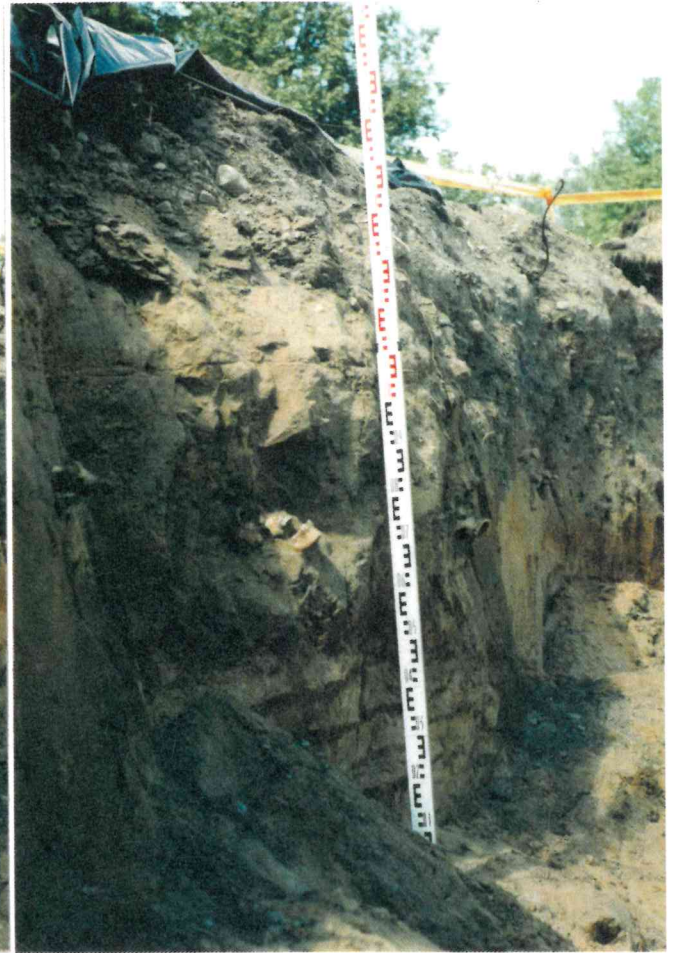

15

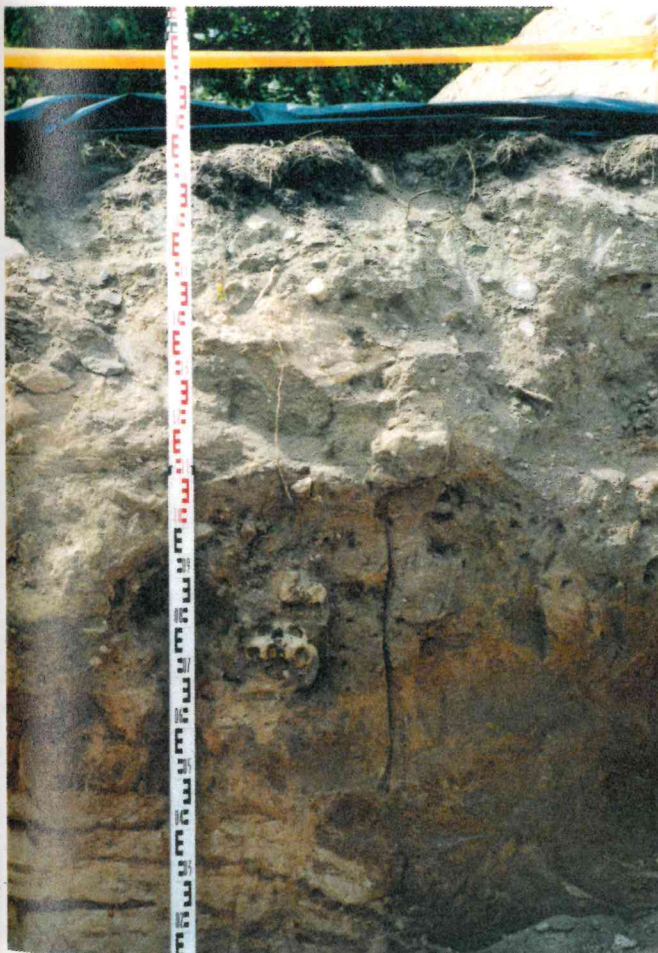
Vilnius 2002. Karaliaus Mindaugo tilto prieigos. Dešinysis Neris krantas. Rinktinės ir Olimpiečių gatvių rekonstrukcija.
Žvalgomieji archeologiniai tyrimai ties buvusiomis Vilniaus senosiomis žydų kapinėmis

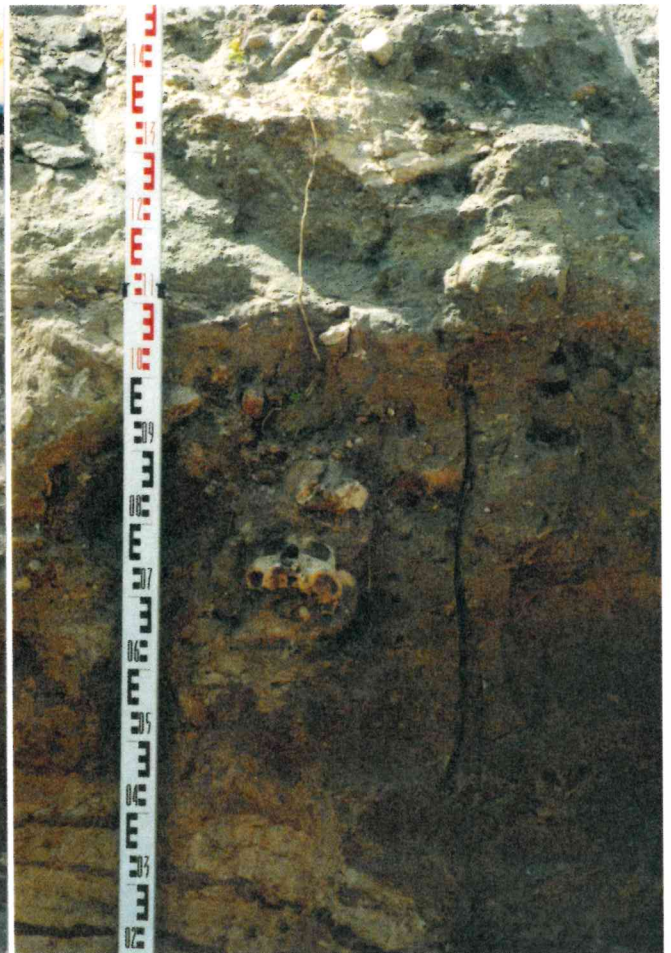
16

17

18

19

20

21

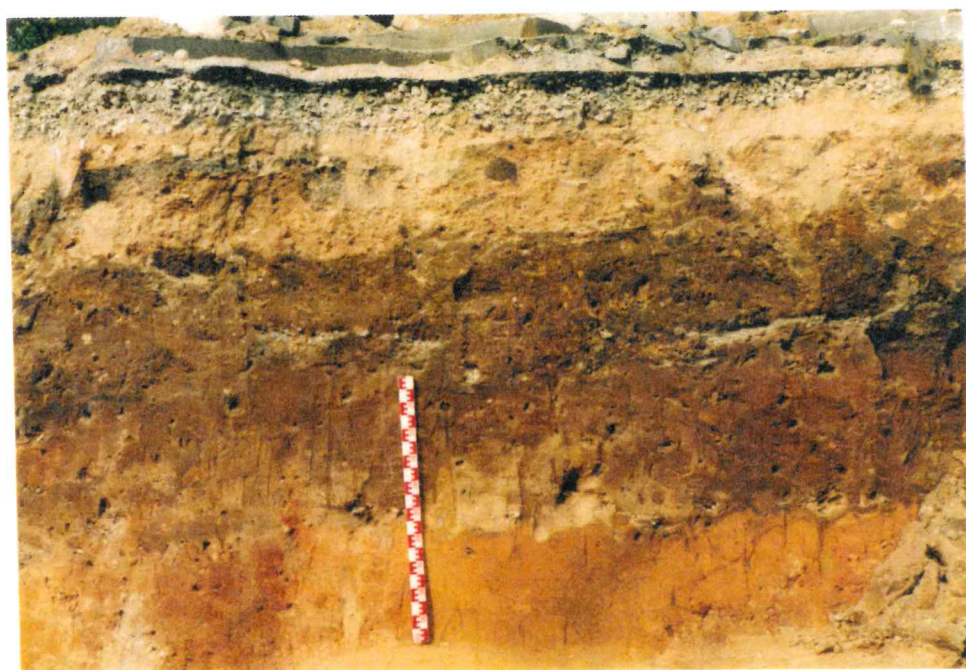
22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

31

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

50

51

52

53

54

55

56

58

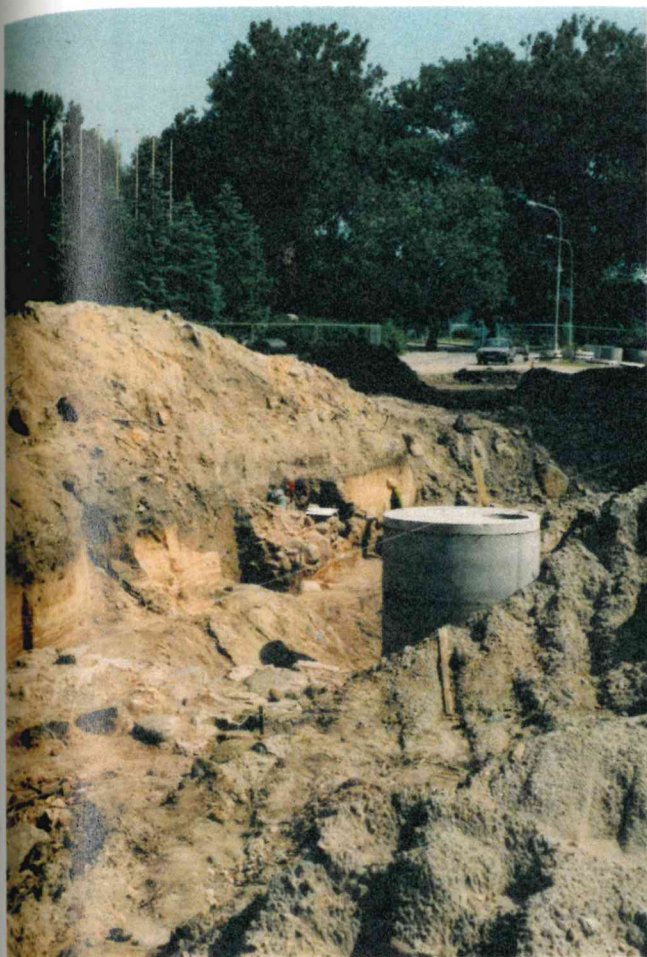
57

59

60

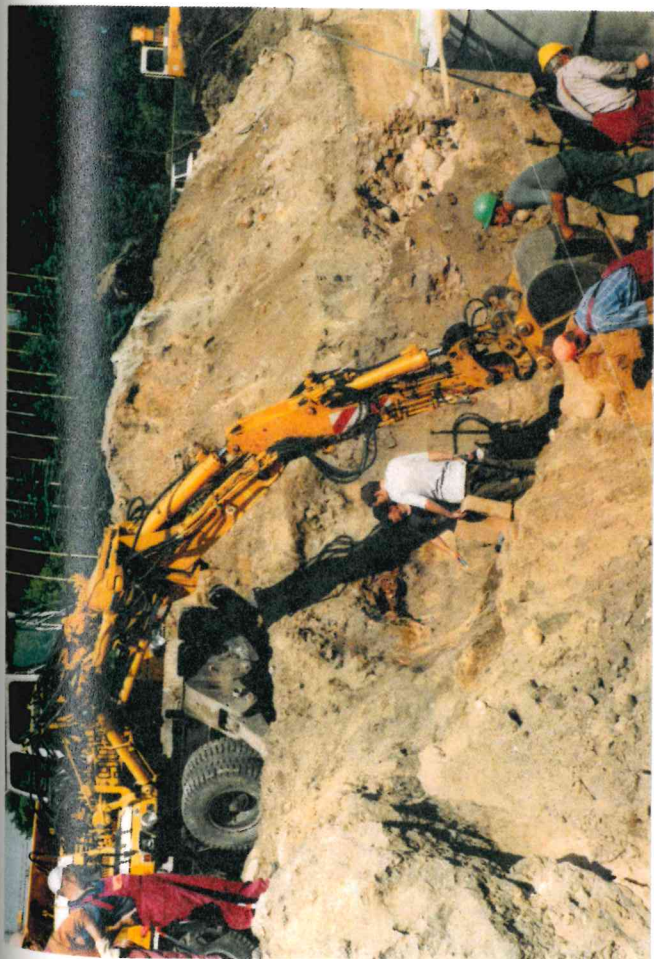
61

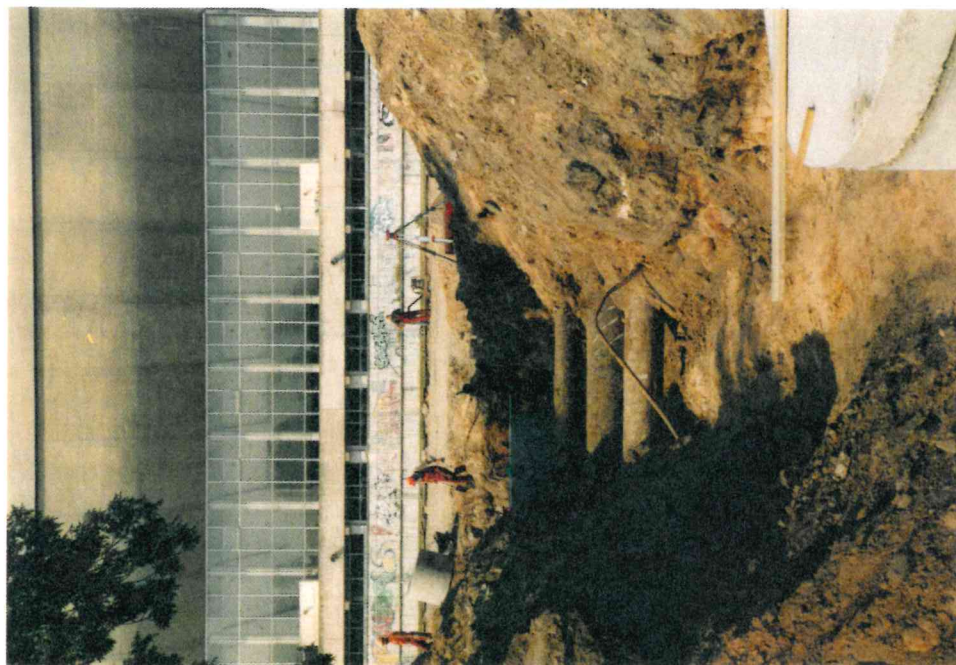
62

63

64

66

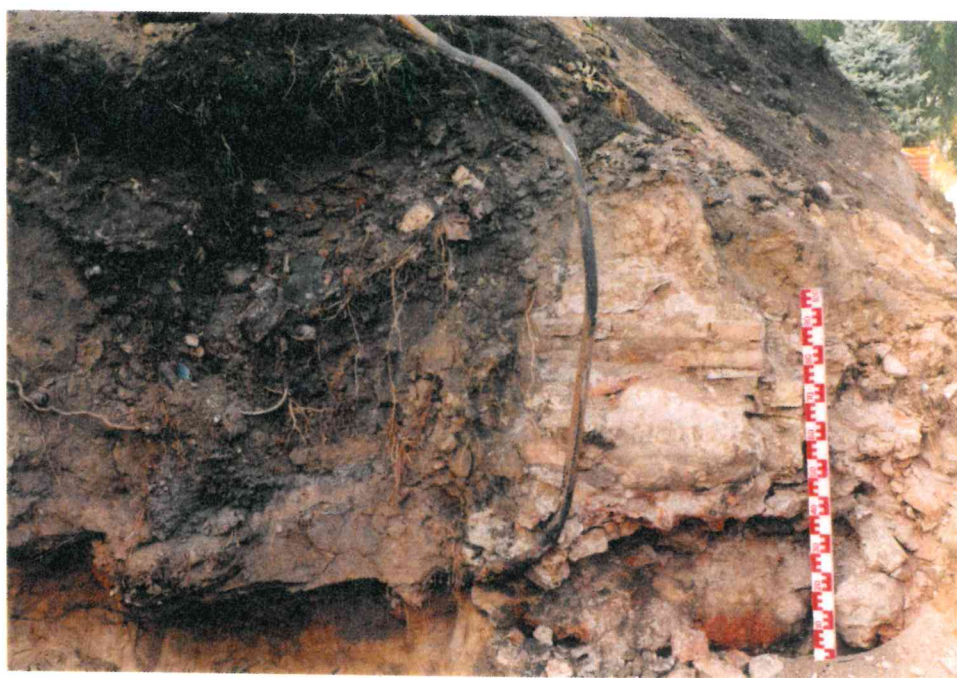

65

70

71

72

73

74

75

76

Vilnius 2002. Karaliaus Mindaugo tilto prieigos. Dešinysis Neries krantas. Rinktinės ir Olimpiečių gatvių rekonstrukcija.
 Žvalgomieji archeologiniai tyrimai ties buvusiomis Vilniaus senosiomis žydų kapinėmis.
 Palaikų perlaidojimas Vilniaus naujosiose žydų bendruomenės kapinėse

77

78

79

80

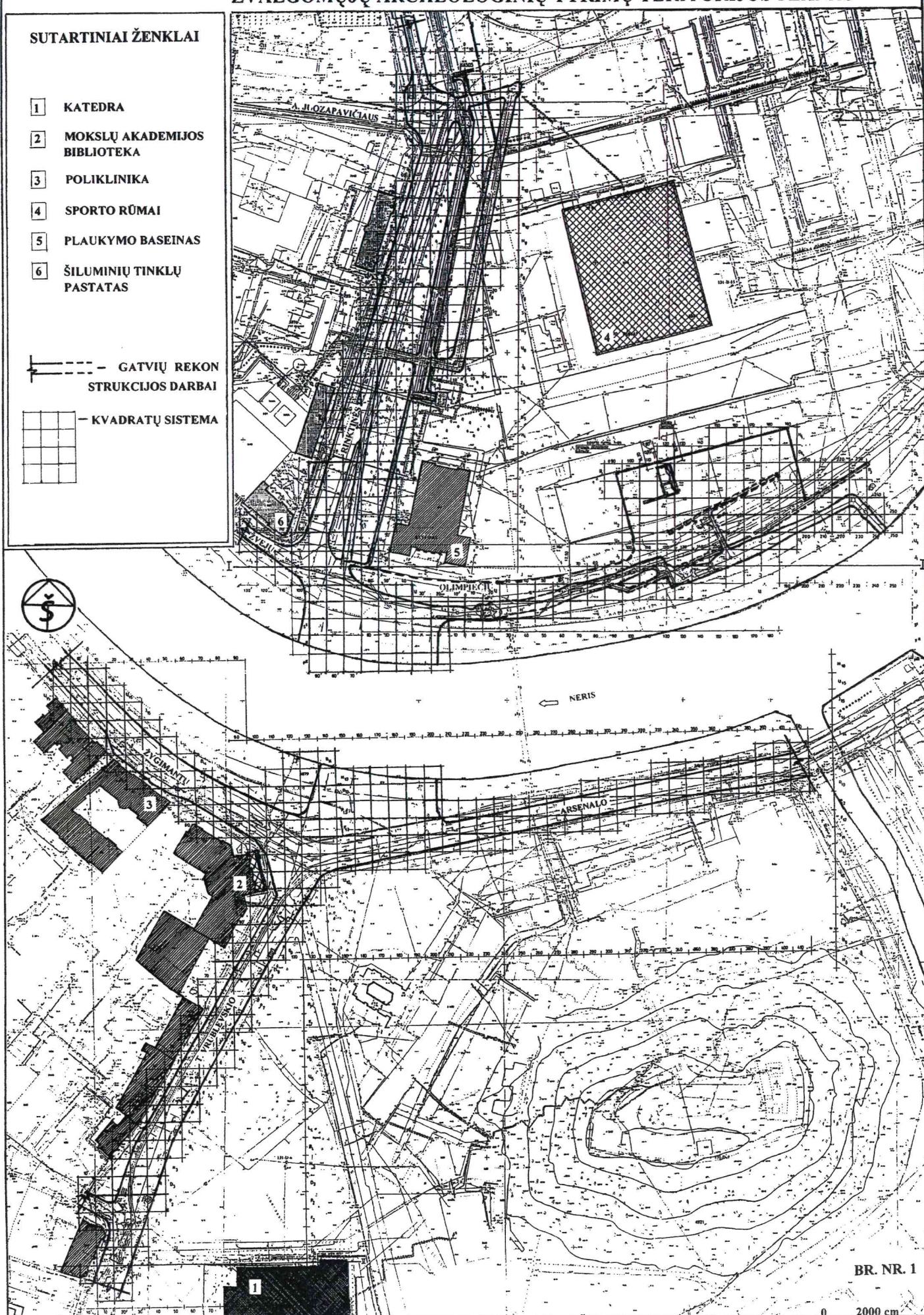
VILNIUS 2002. KARALIAUS MINDAUGO TILTO PRIEIGOS.
ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI
ŽVALGOMŲJŲ ARCHEOLOGINIŲ TYRIMŲ TERITORIJOS PLANAS

SUTARTINIAI ŽENKLAI

- 1 KATEDRA
- 2 MOKSLŲ AKADEMIJOS BIBLIOTEKA
- 3 POLIKLINIKA
- 4 SPORTO RŪMAI
- 5 PLAUKYMO BASEINAS
- 6 ŠILUMINIŲ TINKLŲ PASTATAS

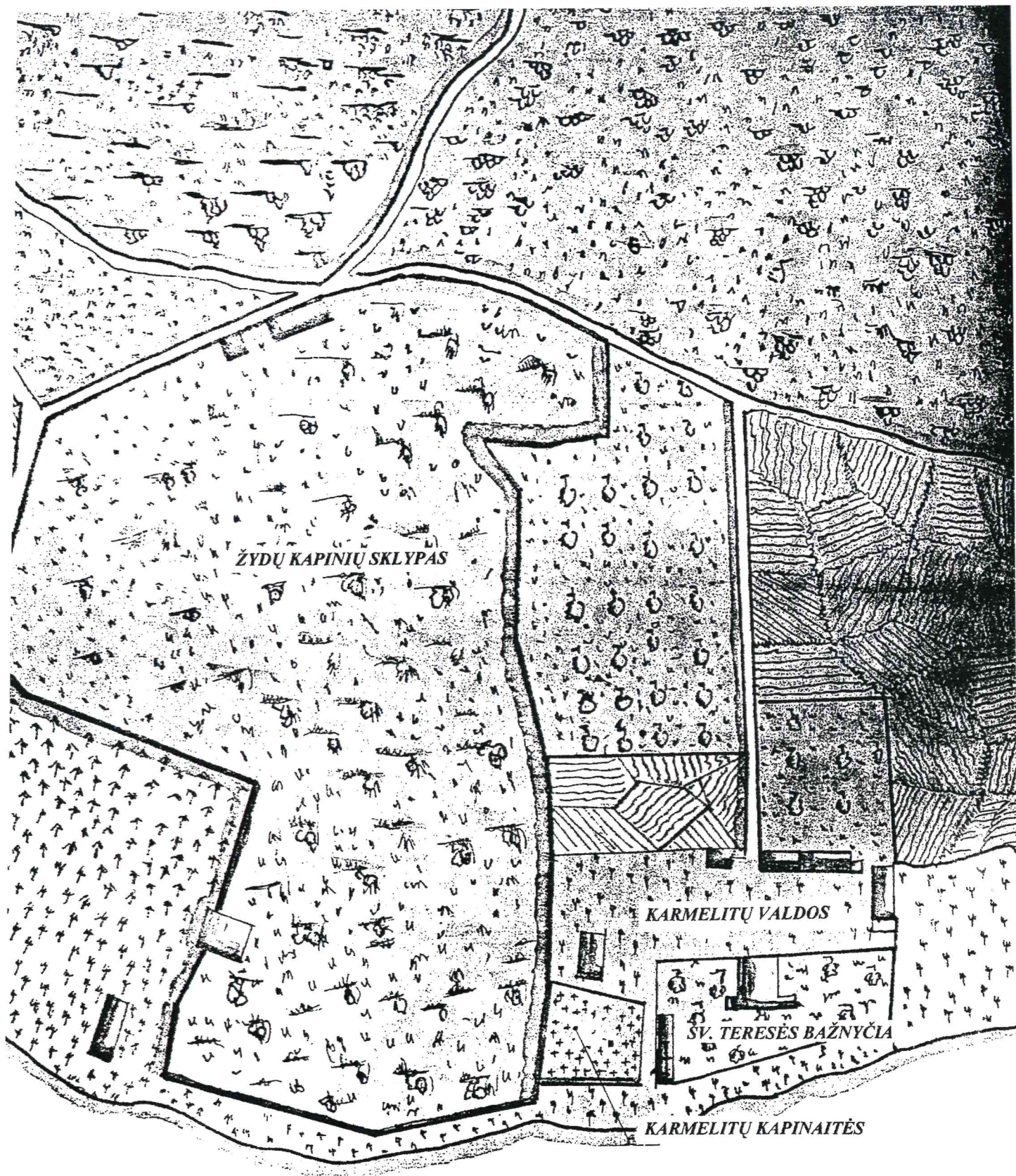
--- GATVIŲ REKON
STRUKCIJOS DARBAI

— KVADRATŲ SISTEMA

BR. NR. 1

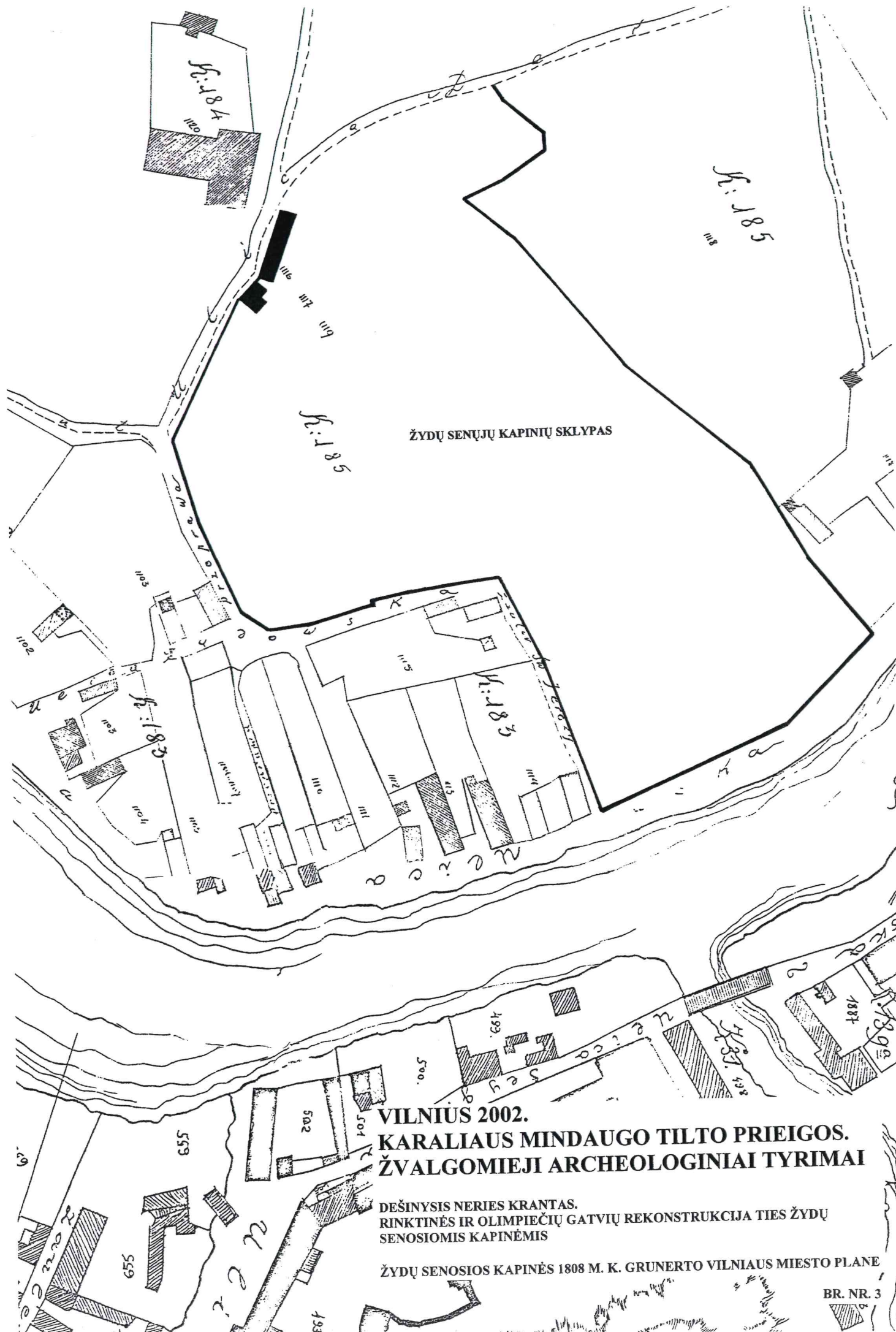
0 2000 cm

VILNIUS 2002.
KARALIAUS MINDAUGO TILTO PRIEIGOS.
ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI

DEŠINYSIS NERIES KRANTAS.
RINKTINĖS IR OLIMPIEČIŲ GATVIŲ REKONSTRUKCIJA TIES ŽYDŲ
SENOSIOMIS KAPINĖMIS

ŽYDŲ SENOSIOS KAPINĖS 1805 M. PLANE

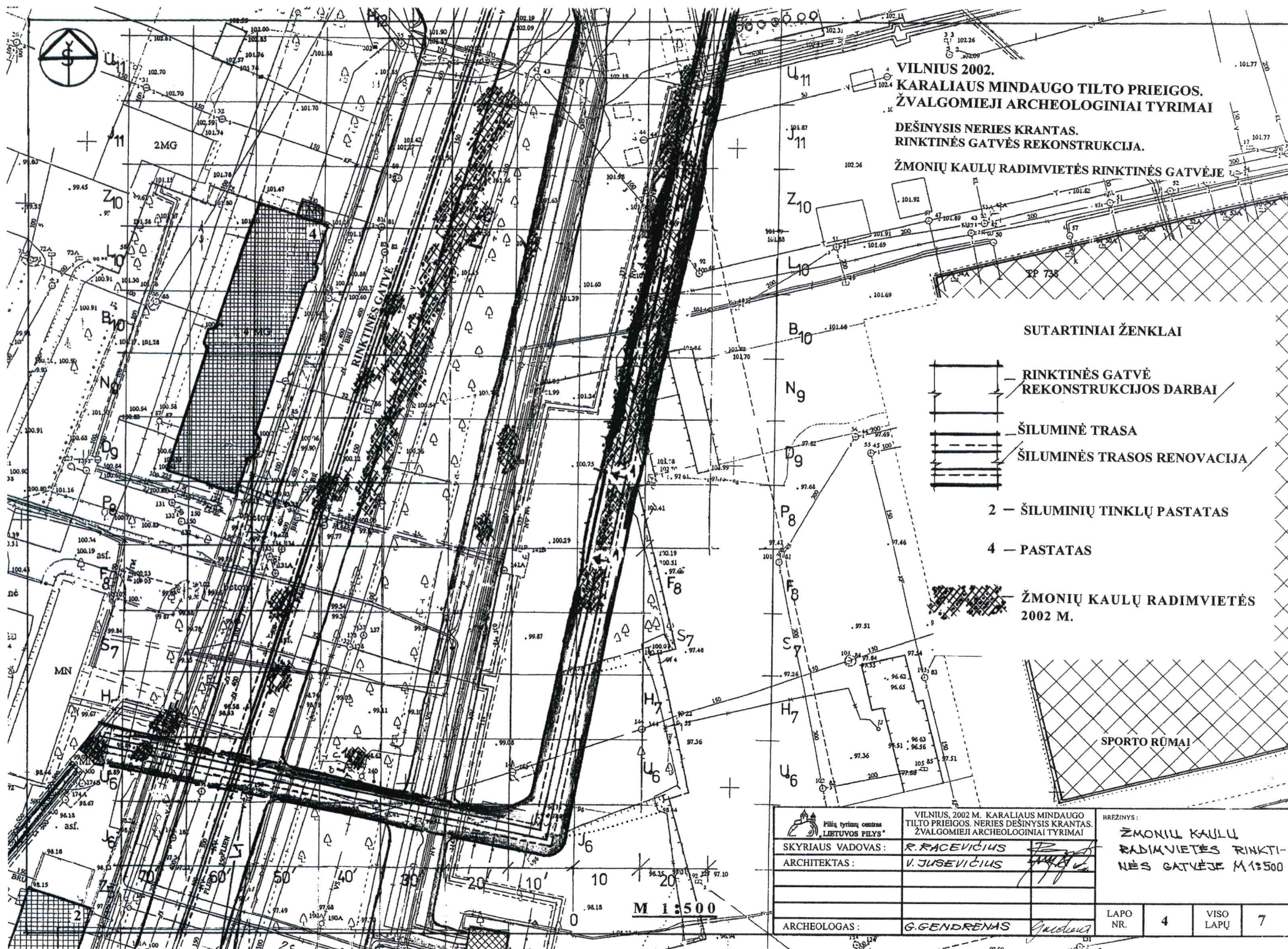

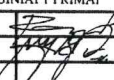
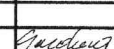
VILNIUS 2002.

KARALIAUS MINDAUGO TILTO PRIEIGOS. ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI

DEŠINYSIS NERIES KRANTAS.
RINKTINĖS IR OLIMPIEČIŲ GATVIŲ REKONSTRUKCIJA TIES ŽYDŲ
SENOSIOMIS KAPINĖMIS

ŽYDŲ SENOSIOS KAPINĖS 1808 M. K. GRUNERTO VILNIAUS MIESTO PLANE

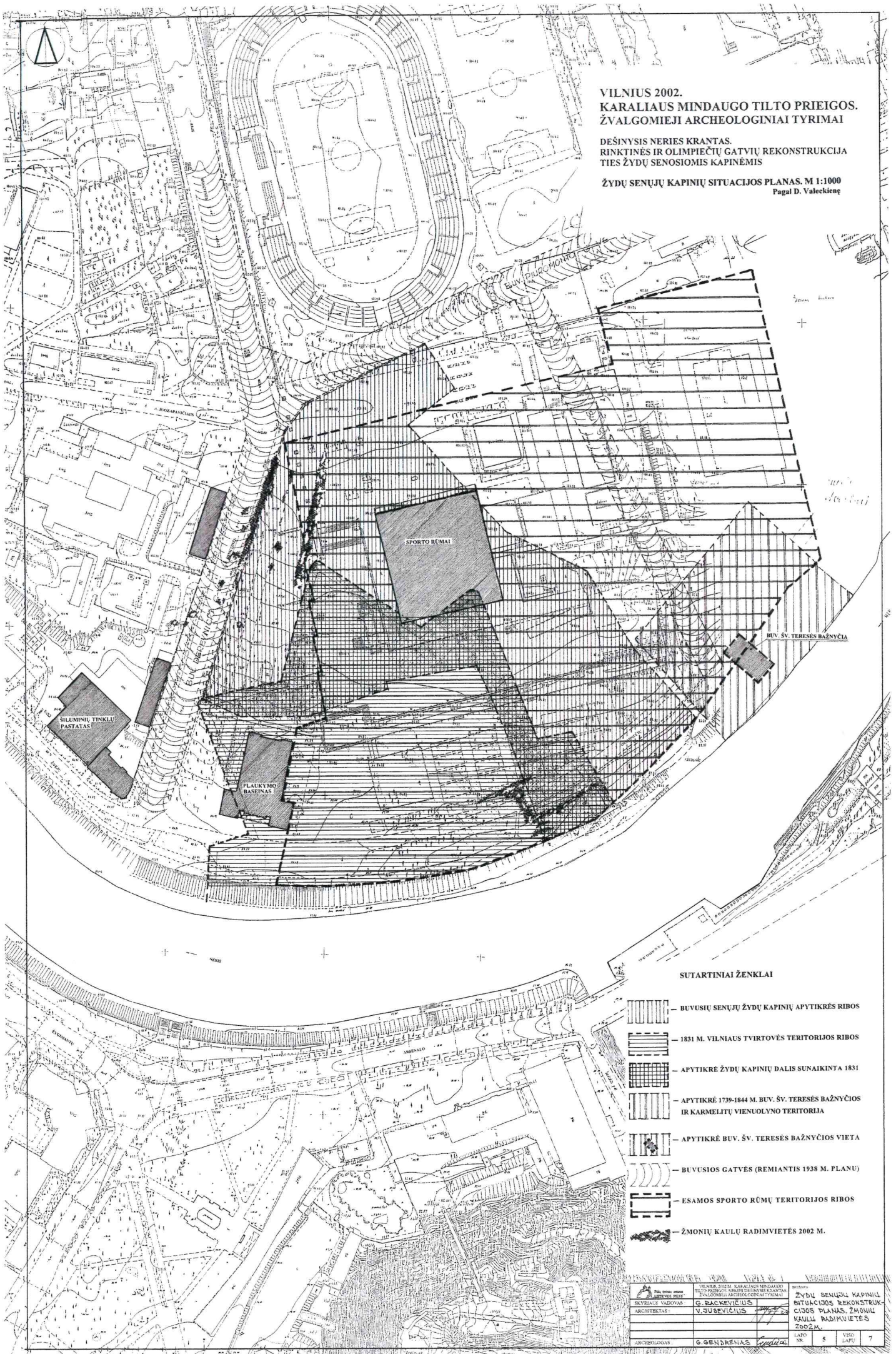

 Pilių tyrimų centras LIETUVOS PILYS*	VILNIUS, 2002 M. KARALIAUS MINDAUGO TILTO PRIEIGOS. NERIES DEŠINYSIS KRANTAS. ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI		BRĖŽINYS: ŽMONIŲ KAULŲ RADIMVIETĖS RINKTI- NĖS GATVĖJE M 1:500			
SKYRIAUS VADOVAS:	R. RACEVIČIUS					
ARCHITEKTAS:	V. JUŠEVIČIUS					
ARCHEOLOGAS:	G. GENDRENAS		LAPO NR.	4	VIŠO LAPŲ	7

VILNIUS 2002.
KARALIAUS MINDAUGO TILTO PRIEIGOS.
ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI

DEŠINYSIS NERIES KRANTAS.
RINKTINĖS IR OLIMPIEČIŲ GATVIŲ REKONSTRUKCIJA
TIES ŽYDŲ SENOSIOMIS KAPINĖMIS

ŽYDŲ SENŲŲ KAPINIŲ SITUACIJOS PLANAS. M 1:1000
Pagal D. Valeckienę

SUTARTINIAI ŽENKLAI

- BUVUSIŲ SENŲŲ ŽYDŲ KAPINIŲ APYTIKRĖS RIBOS
- 1831 M. VILNIAUS TVIRTOVĖS TERITORIJOS RIBOS
- APYTIKRĖ ŽYDŲ KAPINIŲ DALIS SUNAIKINTA 1831
- APYTIKRĖ 1739-1844 M. BUV. ŠV. TERESĖS BAŽNYČIOS IR KARMELITŲ VIENUOLYNŲ TERITORIJĄ
- APYTIKRĖ BUV. ŠV. TERESĖS BAŽNYČIOS VIETA
- BUVUSIOS GATVĖS (REMĖSIOS 1938 M. PLANU)
- ESAMOS SPORTO RŪMŲ TERITORIJOS RIBOS
- ŽMONIŲ KAULŲ RADIMAVIETĖS 2002 M.

 Pateiktas projektas „VILNIUS 2002“	VILNIUS 2002. KARALIAUS MINDAUGO TILTO PRIEIGOS. ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI		ŽYDŲ SENŲŲ KAPINIŲ SITUACIJOS REKONSTRUKCIJOS PLANAS. ŽMONIŲ KAULŲ RADIMAVIETĖS 2002 M.	
	SVARSTYTOJAS	G. BACEVIČIUS	ARCHITEKTAS	V. JUŠKEVIČIUS
ARCHEOLOGAS	G. GENDRENAS	LAPO NR.	5	VIŠO LAPO
				7

PILKA ŽEMĖ

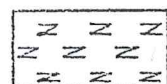
JUODA ŽEMĖ

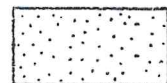
MOLIS

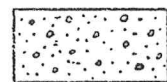
PLUKTAS MOLIS

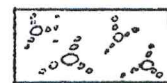
DEGTAS MOLIS

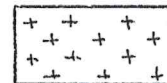
SMĖLIS

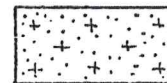
SMULKUS ŽVYRAS

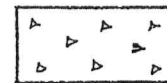
STAMBUS ŽVYRAS

KALKĖS

KALKIŲ SKIEDINYS

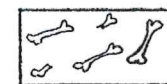
SMULKIOS GRIUVENOS

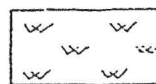
STAMBIOS GRIUVENOS

DEGĖSIAI

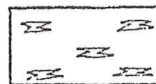
KAULAI

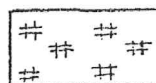
PELENAI

VELĖNA

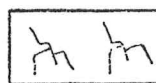
ODA

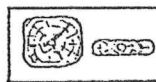
PUVĖSIAI

DURPĖS

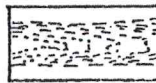
ŠAKNYS

SKERSINĖ MEDIENA

IŠILGINĖ MEDIENA

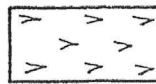
GUNYKUSI MEDIENA

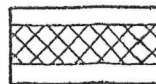
APDEGUSI MEDIENA

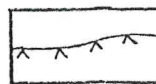
KERAMIKA

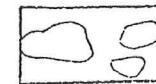
SKIEDROS

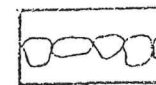
ASFALTAS

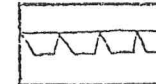
JŲZEMIS

AKMENYS

AKMENŲ GRINDINYS

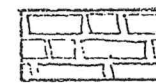
TAŠYTI AKMENYS

DUOBĖS KONTŪRAS

AKMENŲ MŪRAS

PLYTŲ MŪRAS

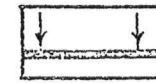
AKMENŲ-PLYTŲ MŪRAS

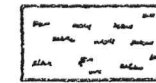
MŪRAS PJŪVYJE

GRUNTINIS VANDUO

FIKSUOTA KRAŠTINĖ

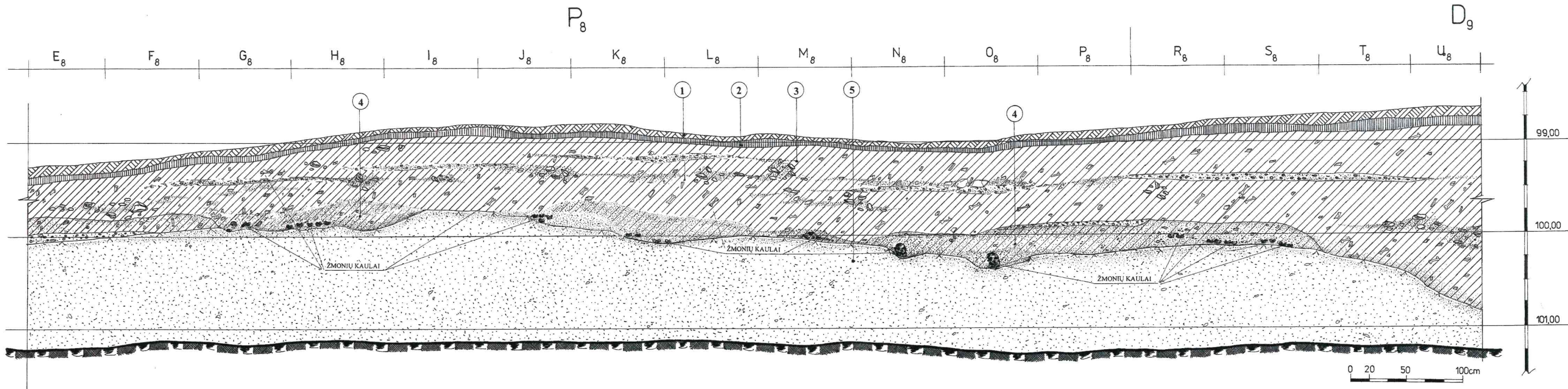
SUODŽIAI

SKALDA

 Pilių tyrimų centras LIETUVOS PILYS	VILNIUS 2002 KARALIAUS MINDAUGO TILTO PRIEIGOS ŽVALGOMIEJŲ ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI			SUTARTINIAI ŽENKLAI			
	SKYRIAUS VEDEJAS:	G. RACKEVIČIUS					
	ARCHEOLOGAS:	G. GENDRĖNAS					
	ARCHITEKTAI:	V. JUŠEVIČIUS					
				LAPO NR.	6	VISO LAPŲ	7

VILNIUS 2002. KARALIAUS MINDAUGO TILTO PRIEIGOS. ŠILUMINĖS TRASOS RINKTINĖS GATVĖJE REKONSTRUKCIJA, ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI.
KULTŪRINIO SLUOKSNIO PJŪVIS, VAKARINĖ SIENELĖ, PJŪVIS I-I

	VILNIUS, 2002 M. KARALIAUS MINDAUGO TILTO PRIEIGOS. NERIES DEŠNYSIS KRANTAS. ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI		KULTŪRINIO SLUOKSNIO PJŪVIS, VAKARINĖ SIENE- LĖ, PJŪVIS I-I, M1:20	
	SKYRIAUS VADOVAS:	G. RACKEVICIUS		
	ARCHITEKTAS:	V. JUŠEVIČIUS		
	ARCHELOGAS:	G. GENDRENAS		
LAPŲ NR.		7	VISO LAPŲ	7

PATVIRTINTA

Kultūros vertybių apsaugos departamento
direktoriaus 2001-09-03 įsakymu Nr. 318

Leidimas galioja iki 2002-11-30

L E I D I M A S

vykdyti archeologijos tyrimus

2002-03-20 Nr.4

Vilnius

Pagal Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo 23 str. šis leidimas išduotas **E.Ožalui**

vykdyti Vilniaus senjojo miesto vietos su priemiesčiais (A 1610 K), statomo Karaliaus Mindaugo tilto atramų vietų, Vilniaus m.,

archeologinius tyrinėjimus,

taip pat naudoti elektronines priemones, sudarinėti planus, filmuoti, fotografuoti, piešti, rinkti radinius ir mėginius tiriamame objekte.

Tyrimų projektas: 2002 m. archeologinių tyrimų Karaliaus Mindaugo tilto atramų vietoje programa, 2002-03-19, Nr.4

Vyr.valstybinis inspektorius

R.Kraujalis

Mokslinės Archeologijos komisijos
prie LR Kultūros vertybių apsaugos departamento

pirmininkui
p. dr. Gintautui Zabielai

KARALIAUS MINDAUGO TILTO
PRIEIGŲ ARCHEOLOGINIŲ TYRIMŲ 2002 m. PROGRAMA

Karaliaus Mindaugo tilto prieigų vietose, dešiniajame bei kairiajame, Neries krante numatomas 7500 m² archeologinių tyrimų plotas.

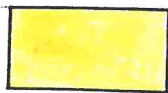
Dešiniajame Neries krante numatomi žvalgomieji archeologiniai tyrimai tikslinant žydų senųjų kapinių ribas. Kapų pėdsakai į rytus nuo numatomo tirti ploto buvo aptikti 1995 m. žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu. Jei bus aptikti kapai ar jų liekanos, palaikų perkėlimas bus suderintas su Kultūros apsaugos departamentu ir Lietuvos žydų bendruomene. Didžioji numatomo tirti ploto dalis yra dešiniojoje Neries krantinėje. Nemenka dalis dešinėsios krantinės buvo suardyta XIX a. IV dešimtmetyje Vilniaus pilies teritorijoje įrengiant caro kariuomenės tvirtovę. Dar šių metų kovo mėnesį archeologinių žvalgymų metu, Karaliaus Mindaugo tilto atramos vietoje paaiškėjo, kad Neries krantinė suformuota palyginti vėlai, todėl vertingo kultūrinio sluoksnio tikimybė menka.

Kairiojo Neries kranto archeologiniai žvalgymai – istoriškai – Vilniaus aukštutinės ir žemutinės pilies prieigų, senosios Vilnios deltoje. Pagal XVIII-XIX a. kartografijos bei ikonografijos duomenis pilies prieigos buvo užstatytos XVIII a. II p.-XIX a. pr., užpylus bei dalinai kanalizavus Vilnios senvagę. Pilis bei jos prieigos nukentėjo XIX a. IV dešimtmetyje įrengiant tvirtovę. Ankstesnių bei šiuo metu vykstančių archeologinių tyrimų metu buvo nustatyta, kad daugelyje vietų dabartinė kairioji Neries krantinė buvo suformuota XX a. - po I-ojo pasaulinio karo. Lieka tik nedidelė tikimybė paviršiniuose sluoksniuose rasti Vilniaus pilies pastatų bei inventoriaus liekanų. Čia, kaip ir dešiniajame krante numatomi archeologiniai žvalgymai.

PTC „Lietuvos pilys“ direktorius: Eduardas Kauklys

PTCLP archeologas: Egidijus Ožalas

2002-05-07

2002 M. NUMATOMAS ARCHEOLOGINIŲ TYRIMŲ PLOTAS

TVARKOMŲ TERITORIJŲ SCHEMA

- T - Projektuojamas tiltas per Nerį ir krantines
- D - Žvejų ir Rinktinės gatvių sankryžos rekonstrukcija
- K - Arsenalo gatvės bei T. Vrublevskio ir Žygimuntų gatvių rekonstrukcija

